

Vierde Trap: Verhandeling over de zalige en immer gedenkwaardige gehoorzaamheid (hypakoë).

1. Bij de vuistvechters¹ en de atleten van Christus is onze verhandeling in haar ontwikkeling zoals het past aangekomen. Aan alle vrucht gaat een bloem vooraf, en aan alle gehoorzaamheid de vreemdelingschap (*xeniteia*) ofwel van het lichaam, ofwel van de wil². Want bij middel van deze twee deugden vliegt de heilige ziel als met gouden vleugels zonder dralen ten hemel op. En wellicht is het ook over haar dat de geïnspireerde psalmist heeft gezongen: "Wie zal mij vleugels geven als van een duif en ik zal opvliegen door ascese (*praktikê*)³ en volledig tot rust komen (*katapauô*) door beschouwing (*theôria*) en nederigheid (*tapeinôsis*) (Ps 54,7)."

2. Laten we ook niet veronachtzamen, indien u het goed vindt, in ons betoog de uitrusting zelf⁴ van die dappere strijders duidelijk in het licht te stellen, hoe zij het schild van het geloof in God en in hun trainer vasthouden, om hiermee als het ware iedere idee van ongelof (*apistia*) of vertrek (*metabasis*) uit de monnikengemeenschap af te weren, hoe zij het zwaard van de Geest dreigend opsteken onafgebroken, om hiermee elke eigen wil die hen nadert te doden, hoe zij, met het ijzeren harnas van geduld en zachtmoedigheid omgord, elke belediging (*hybris*), steek en kwetsend woord daardoor afweren, hoe zij ook de helm van het heil dragen, de bescherming door het gebed van hun overste (*proestôs*), hoe zij niet staan met aaneengesloten voeten, maar de ene voet vooruitplaatsen tot dienstbaarheid (*diakonia*), de tweede voor het gebed (*proseuchê*) onbeweeglijk houden.

3. ⁵Gehoorzaamheid is volledige verloochening van de eigen ziel⁶, duidelijk uitgedrukt door middel van het lichaam ; of wellicht omgekeerd: gehoorzaamheid is versterving van de ledematen, terwijl de geest (*dianoia*) levend blijft. Gehoorzaamheid is activiteit zonder vooronderzoek (*anexetastos*)⁷, vrijwillige dood, niet al te nieuwsgierig leven, gevaar waarbij men zich geen zorgen maakt (*amerimnos*)⁸, niet van tevoren overwogen verantwoording tegenover God, afwezigheid van vrees voor de dood, gevaarloze vaart, een reis waarbij men slaapt⁹.

4. Gehoorzaamheid is graf van de wil en verrijzenis van de nederigheid¹⁰: een dode weerspreekt niet of levert geen kritiek bij wat goed is of slecht schijnt; want wie op godvruchtige wijze zijn ziel gedood heeft (*thanatoô*), zal zich in alles rechtvaardigen¹¹. Gehoorzaamheid is afzien van onderscheiding (*diakrisis*) wegens rijkdom aan onderscheiding¹².

5. Het begin (*archê*) van de verstering (*nekrôsis*) zowel van de ledematen van het lichaam als van de wil van de ziel is een zwaar werk.

Halfweg (*mesotês*) is het nu eens zwaar werk dan weer moeiteloze inzet.

Maar het einde (*telos*) is tenslotte onbewogenheid (*akinêsia*) en ongevoeligheid (*anaisthêsia*) voor zware inspanning. Dan alleen ziet men die gelukzalige, de levende dode, zwoegen en pijn lijden, wanneer hij bemerkt dat hij zijn eigen wil doet, omdat hij een streng oordeel vreest voor zichzelf.

6. Gij allen die aangevangen zijt met u te ontkleden om in het strijdperk te treden van de geestelijke belijdenis (*homologia*), gij allen die het juk van Christus op uw eigen nek wilt tillen, gij allen die u inspent om uw eigen last op de nek van een ander te leggen, gij allen die u vrijwillig haast de verkoopcontracten waarmee gij uzelf verkoopt te schrijven en die als tegenprestatie wilt dat uw vrijheid door ons schriftelijk vastgelegd wordt, gij allen, die door de handen van anderen ondersteund en zwemmend die grote zee gaat oversteken, weet, dat gij begonnen zijt een korte en hobbelige weg te bewandelen, die één enkele mogelijkheid tot verdwalen bezit. Deze dwaalweg wordt idiorritmie¹³ genoemd. Want hij die deze weg volledig heeft verloochend¹⁴, voor datgene wat hem goed en geestelijk en godgevallig schijnt, is aangekomen vooraleer hij zich op weg begeven heeft. Want gehoorzaamheid is zichzelf wantrouwen in al het goede tot aan het einde van het leven¹⁵.

7. Wanneer wij op het punt staan in de Heer onze nek te buigen en te vertrouwen op een andere, met de bedoeling de nederigheid (*tapeinophrosynê*) en vooral het heil (*sôteria*) van de Heer te bekomen, laten wij dan, nog voor we binnengaan – indien tenminste enig kwaad (*ponêria*) of schrandereid (*phronêsis*) bij ons aanwezig is – onze stuurman onderzoeken en beoordelen en, om me zo uit te drukken, testen, opdat wij niet terecht komen bij een matroos als stuurman, bij een zieke als geneesheer en bij een man vol hartstochten (*empathês*) in plaats van bij een

hartstochtloos man (*apathês*), en in de volle zee in plaats van in een haven, en afstevenen op een schipbreuk die klaar staat voor ons. Maar na onze intrede tenslotte in het strijdperk van de godsvrucht (*eusebeia*) en de onderdanigheid (*hypotagê*), laten we dan onze goede trainer in geen enkel opzicht meer in iets kritiseren, ook niet indien wij bij hem, zoals bij een mens wellicht, nog geringe tekortkomingen bemerken, anders halen wij, kritikasters, geen enkele baat uit onze gehoorzaamheid (*hypotagê*).

8. Het is een volstrekte noodzaak dat zij, die altijd een onwankelbaar vertrouwen (*pistis*) willen bewaren in hun oversten (*epistatôn*), in hun hart onvergetelijk en onuitwisbaar de goede daden (*katorthôma*) van die oversten bewaren, opdat, telkens als de boze geesten wantrouwen tegenover hen er overheen zaaien, zij met de herinneringen die zij in zich bewaren hen volledig de mond zullen snoeren. Want naarmate het vertrouwen bloeit in ons hart, in die mate ook is ons lichaam ijverig in de dienstbaarheid (*diakonia*). Telkens echter als iemand over wantrouwen (*apistia*) struikelt, is hij reeds gevallen: "want alles wat niet uit het vertrouwen (*pistis*) voortkomt is zonde" (Rom 14,23).

9. Wanneer de idee u bekruipt om uw overste (*prohêgoumenos*) te beoordelen of te veroordelen, spring dan weg als van ontucht. Geef geenszins vrijheid aan die slang, geen ruimte, geen toegang, geen macht, maar schreeuw tegen de draak: "Bedrieger, ik heb niet de taak ontvangen mijn overste (*archôn*) te beoordelen, maar hij mij; niet ik werd als zijn rechter aangesteld, maar hij als de mijne."

10. De Vaders stellen dat de psalmodie een wapen is, dat het gebed een wal is, en dat de vlekkeloze tranen een (doop)bekken zijn, maar zij oordeelden dat de gelukzalige gehoorzaamheid een belijdenis van zonden¹⁶ is, zonder dewelke geen mens die met hartstochten behept is God zal zien (cf Heb 12,14).

11. Wie in onderdanigheid leeft (*hypotaktikos*) spreekt over zichzelf het vonnis uit: indien hij immers omwille van de Heer volmaakt gehoorzaamt (*hypakouô*), zelfs indien hij meent dat hij het niet volmaakt doet, ontsnapt hij aan zijn veroordeling, maar indien hij in enkele dingen zijn eigen wil involgt, ook indien hij meent te gehoorzamen, dan legt hij zelf zichzelf de last op (van de verantwoordelijkheid). Indien nu zijn overste (*proestôs*)¹⁷ niet ophoudt hem te berispen, dan gaat het hem wellicht goed, maar

indien de overste zwijgt, dan weet ik niet wat te zeggen¹⁸.

12. Zij die in eenvoud gehoorzamen (*hypotassomai*) in de Heer, volbrengen een goede wedloop, want zij brengen door hun kritiek de sluwheid van de demonen niet in beweging tegen zichzelf.

13. Laten wij voor alles onze fouten belijden (*exomologeomai*) aan onze goede rechter en aan hem alleen, maar indien hij het beveelt, laten wij dan onze fouten ook belijden aan allen, want, wanneer onze striemen openlijk tentoongesteld worden, zullen zij niet erger worden, maar genezen.

Geschiedenis van een rouwmoedige rover.

14. a. Een schrikwekkende rechtspraak van een goede rechter en herder heb ik gezien, toen ik eens aankwam in een cenobietengemeenschap. Want toen ik daar vertoefde, gebeurde het dat een lid van een roversbende zich kwam melden voor het monnikenleven. De uitnemende geneesheer en herder, die ik zopas vernoemde, gaf hem het bevel gedurende zeven dagen van een volledige rust te genieten, alleen om de plaatselijke gewoonten gade te slaan. Na de zevende dag riep de herder hem apart bij zich en vroeg of het hem beviel met hen het samenwonen te ondernemen. Toen hij zag dat hij met alle oprechtheid instemde, vroeg hij opnieuw wat voor verkeers door hem in de wereld was uitgericht?

Toen hij dan zag dat hij onmiddellijk en bereidwillig alles bekende, sprak hij opnieuw tot hem om hem op de proef te stellen: "Ik wil", zei hij, "dat gij dat voor heel de broederschap (*adelphotês*) openlijk vertelt". Daar hij werkelijk zijn zonde was gaan haten, en alle schande geringschatte, beloofde hij zonder aarzelen het te doen. "Zelfs, indien u wilt", zei hij, "in het midden van de stad Alexandrië".

b. Daarna verzamelde de herder in de kerk al zijn geestelijke schapen ten getale van tweehonderddertig en tijdens de viering van de goddelijke synaxis¹⁹ – het was immers de dag des Heren – na het beëindigen van de lezing van het evangelie, liet hij tenslotte die onberispelijke beschuldigde binnenvoeren voortgesleept door enkele broeders, terwijl hij matig geslagen werd, met de handen op de rug gebonden en met een haren boetekleed gekleed en met as op zijn hoofd. Toen bij het zien daarvan allen

verbijsterd waren, begonnen zij onmiddellijk te wenen en te jammeren, want niemand wist wat er aan de hand was. Daarna, toen hij dicht bij de poorten van de kerk gekomen was, riep die heilige (*hieros*) overste (*kephalê*) en menslievende rechter hem met luide stem toe: "Halt, want gij zijt onwaardig hier binnen te treden".

c. Ontsteld dan bij de stem van de herder die uit het heiligdom naar hem galmde – want hij meende, zoals hij later ons onder ede verzekerde, dat hij geen mensenstem had horen klinken maar een donderslag –, viel hij dadelijk op zijn aangezicht bevend en van angst totaal in de war. Terwijl hij op de grond lag en de vloer met zijn tranen drenkte, kreeg hij van de bewonderenswaardige geneesheer, die in alles zijn redding (*sôtêria*) beoogde, en aan allen een voorbeeld van redding en van duidelijk kenbare nederigheid wilde verschaffen, opnieuw het bevel hem al zijn daden te vertellen, stuk voor stuk in aanwezigheid van allen. Met huiver beleed hij alles één voor één tot grote verbazing van heel zijn gehoor. En hij beleed niet alleen de zonden van het vlees die hij bedreven had, tegen de natuur en overeenkomstig de natuur, met redelijke en redeloze wezens, maar ook tot vergiftigingen en moorden en andere misdaden toe, die het niet past te aanhoren of op schrift te stellen. Dan, na zijn belijdenis (*exomologêsamenos*), gelastte hij hem op staande voet de kruin te scheren en hem in het getal van de broeders op te nemen.

15. Ik nu, vol bewondering voor de wijsheid van die heilige man, vroeg hem terzijde, waarom hij zulke vreemde vertoning opgevoerd had. Hij, die bij uitstek geneesheer was, zegde: "Omwille van de twee volgende redenen. Vooreerst om de man die zijn schuldbelijdenis gehouden heeft door zijn huidige schaamte te bevrijden van de toekomstige schaamte. Wat ook gebeurd is. Want hij stond niet op van de grond, broeder Johannes, totdat hij van alles vergiffenis had bekommen. En geloof me, want een van de broeders die daar aanwezig waren heeft mij toevertrouwd: "Ik zag een huiveringwekkend wezen met een beschreven blad papier in de hand en een pen, en, zei hij, wanneer hij die zich op de grond had geworpen zijn zonde beleed, schrapte hij die (zonde) uit". En dat is begrijpelijk, want de Schrift zegt: "Ik zei, ik zal tegen mezelf mijn overtredingen (*anomia*) belijden voor de Heer, en gij hebt de goddeloosheid van mijn hart vergeven" (Ps 31,5).

Op de tweede plaats, omdat ik enkele broeders heb met onbele-

den zonden. Door zo te handelen zet ik dan ook hen aan tot een belijdenis, zonder welke niemand vergiffenis zal bekomen.

16. a. Ook nog andere bewonderenswaardige en gedenkwaardige feiten heb ik bij deze onvergetelijke herder en zijn kudde gezien, waarvan ik de meeste voor u zal pogen bekend te maken. Ik ben immers een hele tijd bij hen gebleven, terwijl ik hun levenswijze observeerde. En ik was daarover ten zeerste verukt, wanneer ik zag hoe die wereldlingen de hemelingen mimeerden. De band van de liefde werd bij hen aangehaald zodat hij onverbreekbaar was (cf Kol 3,14), en – dat is nog meer verbazingwekkend – hij was van alle (ongepaste) familiariteit (*parrhêsia*) en beuzelpraat (*argologia*) bevrijd. Maar ze oefenden zich vooral hierin, het geweten van een broeder in niets te kwetsen (1 Kor 8,12). En indien soms iemand een ander scheen te haten, dan verbande de herder hem in het afgezonderd klooster²⁰ als een veroordeelde. Toen ooit een broeder aan het adres van zijn naaste bij hem (de herder) verwijten kwam maken, gelastte de grote heilige hem onmiddellijk te verjagen, zeggende dat het niet mogelijk was dat in het monasterium een zichtbare en een onzichtbare duivel verbleef.

b. Ik heb bij deze heiligen werkelijk nuttige en bewonderenswaardige zaken gezien: een broederschap in de Heer verzameld en tot eenheid verbonden, die op wonderbare wijze én ascese (*ergasia*) én contemplatie (*theôria*) bezat. Want zo spanden zij zich in en oefenden zij zich in de goddelijke deugden (*katorthôma*), dat zij bijna geen vermaning van hun overste (*proestêkôs*) nodig hadden, maar uit eigen beweging wekten zij elkaar op tot de goddelijke waakzaamheid. Zij hielden er immers bepaalde, weloverwogen, gevestigde heilige en goddelijke oefeningen op na. Want indien het gebeurde dat ooit iemand van hen tijdens de afwezigheid van hun overste begon met een verwijt of een veroordeling of om kort te gaan met beuzelpraat, dan vermaande hem op een verborgen wijze een andere broeder met een onopvallend teken en liet hem ophouden. Indien hij het teken mogelijk niet bemerkte had, dan maakte degene die hem vermaand had een metanie²¹ en trok zich terug. Indien er iets zou moeten gezegd worden, zij bezaten een nooit eindigend en onuitputtelijk gespreksonderwerp: de overweging (*anamnêsis*) van de dood en de gedachte aan het eeuwig oordeel.

17. Ik wil voor u niet verzwijgen de wonderbare deugdenbeoefening (*katorthôma*) van de kok van de monniken daar. Toen

ik bemerkte dat hij bij de uitoefening van zijn taak een voortdurende ingekeerdheid (*sunnoia*) bezat en de gave der tranen (*to dakruon*), smeekte ik hem mij mee te delen waardoor hij zulke genade waardig bevonden was. Door mij onder druk gezet antwoordde hij: "Nooit heb ik gedacht dat ik mensen diende (*douleuô*), maar God. En daar ik mezelf heel de stilheid (*hêsychia*) onwaardig oordeelde, heb ik in de aanblik zelf van het vuur (van de keuken) de voortdurende gedachtenis verworven aan de toekomstige vlam."

18. a. Luisteren we naar een andere wonderbare deugdenbeoefening (*katorthôma*) onder hen. Want ook aan de tafel zelf hielden zij niet op met hun geestelijke activiteit²²: volgens een geijkte gewoonte en met een geheime wenk herinnerden de gelukzaligen elkaar aan het inwendig gebed. Het was duidelijk dat zij dat niet alleen aan tafel deden, maar ook bij elk van hun ontmoetingen en samenkomsten. Indien iemand van hen soms een fout beging, dan kreeg hij zeer veel verzoeken vanwege zijn broeders, om aan hen de zorg van de verantwoording daarover ten overstaan van de herder over te laten en van deze de bestraffing te ontvangen. Daar de grote man op de hoogte was van de handelwijze van zijn leerlingen, maakte hij zijn berispingen dan ook lichter, omdat hij wist dat de berispte onschuldig was. Hij zocht dan ook niet naar degene die werkelijk door de misstap gevallen was.

b. Waar ooit kon er bij hen de idee bestaan ijdele gesprekken te voeren of schuine moppen te tappen? Indien ooit een van hen met zijn medebroeder begon te kibbelen, maakte een ander die voorbijkwam een metanie en verdreef hun toorn. Indien hij echter bemerkte dat zij wrok koesterden, meldde hij het terstond aan degene die op de tweede plaats na de overste bestuurde, en deze bracht hen ertoe zich voor zonsondergang met elkaar te verzoenen. Maar indien ze verstokten in hun hardheid, dan mochten zij voor straf ofwel geen voedsel meer nemen tot ze zich verzoend hadden, ofwel werden zij uit het monasterium verdreven.

c. Deze lofwaardige gestrengheid (*akribeia*) werd bij hen niet tevergeefs beoefend, integendeel zij verwekte en toonde vele vruchten. Want bij deze gelukzaligen toonden velen zich bedreven in het ascetische (*praktikoi*) en het beschouwende (*dioratikoi*) leven en begiftigd met onderscheidingsvermogen (*diakritikos*) en nederigheid (*tapeinophrôn*). Ook kon men bij hen een indruk-

wekkend en aan engelen passend schouwspel zien: veel geëerde en eerbiedwaardige mannen die als kleine kinderen snel kwamen toelopen uit gehoorzaamheid en die als hoogste roem hun eigen nederigheid bezaten.

19. a. Ik heb daar mannen gezien die ongeveer 50 jaar in gehoorzaamheid leefden. Hen smeekte ik te mogen vernemen welke troost zij in zo zware inspanning gevonden hadden. Sommigen onder hen zeiden dan dat ze tot het diepste (*abyssos*) van de nederigheid waren gekomen, en daardoor elke aanval steeds afsloegen, anderen zeiden dat zij volmaakte gevoelloosheid (*anaïsthêsia*) en bevrijding van alle pijn (*aponia*) bezaten te midden van beschimping en smaad.

b. Ik heb gezien dat anderen tussen deze eeuwig gedenkwaardige mannen met engelachtige witte haren²³ de diepste onschuld en een wijze eenvoud met een bereidwillige en door God geleide geest bereikt hadden, niet een onverstandige en onwijze eenvoud zoals de oude mannen in de wereld, die men graag zwetsers noemt, maar mannen die uiterlijk heel zachtmoedig waren, liefdevol, stralend, oprecht en niet geaffecteerd en onvervalst in hun woord en hun levensgewoonte – wat men niet bij velen vindt –. Innerlijk in hun ziel haakten zij naar God zelf en hun overste, zoals argeloze kinderen, en hielden zij het oog van hun geest (*nous*) onverschrokken en vast op de demonen en hun hartstochten gericht.

20. De tijd van mijn leven zal mij tekortschieten, heilige vader en jullie, door God beminde vergadering, om de deugd van die gelukzaligen en hun hemelnabootsende levenswijze te verhalen. Maar toch is het beter met de zweetdruppels van hun inspanningen onze uiteenzetting aan u op te smukken en u op te wekken tot godgevallige ijver dan wel door mijn eigen armzalige aansporingen: “want het lijdt geen tegenspraak dat het mindere door het meerdere versierd wordt (Heb 7,7)”. Maar dit vraag ik u, dat gij niet gaat menen dat wij verzinsels schrijven, want gewoonlijk wordt het nut door het wantrouwen vernietigd.

*Isidorus*²⁴

21. a. Laten wij terugkeren naar wat tevoren gezegd werd. Een man, Isidorus genaamd, die de waardigheid van archont²⁵

(*archontikê axia*) bekleed had in de stad Alexandrië, had in het voornoemde cenobietenmonasterium enkele jaren voordien aan de wereld verzaakt (*apotassô*). Ik heb hem daar aangetroffen. Nadat de zeer heilige herder, die ik vernoemde, hem had aanvaard en gezien had dat hij sluw en zeer ruw, wreed en arrogant was, verzon de zeer wijze man middelen om de arglistigheden van de demonen te overwinnen door een menselijke list en hij zei tot Isidorus: "Indien gij dan het juk van Christus verlangt te dragen, dan wil ik dat ge u voor alles oefent in de gehoorzaamheid". Deze antwoordde: "Zoals ijzer aan de smid onderworpen wordt, zo ook, zeer heilige vader, geef ik mij over om gehoorzaam te zijn". De grote man, door zijn vergelijking gunstig gestemd, gaf onmiddellijk een oefening aan de ijzeren Isidorus en zei: "Ik wil dat gij inderdaad, broeder, aan de poort van het monasterium gaat staan en voor iedere persoon die binnen- of buitengaat een kniebuiging maakt, terwijl gij zegt: "Bid voor mij, vader, want ik ben epilepticus." En hij gehoorzaamde als een engel aan de Heer.

b. Nadat hij dan gedurende zeven jaar dat daar gedaan had, en tot de diepste nederigheid (*tapeinôsis*) en berouw (*katanyxis*) gekomen was, wilde de onvolprezen overste, na de wettelijke zeven jaren²⁶ en omwille van het onvoorstelbare geduld van de man, dat hij als iemand die het meer dan waardig was onder het getal van de broeders werd opgenomen en wilde hij hem waardig achten voor de priesterwijding (*cheirotonia*). De man echter richtte zeer veel smeekbeden door bemiddeling én van anderen én van mij, de geringe, tot de herder, om hem daar in diezelfde bezigheid zijn levensbaan te laten beëindigen. Op bedekte wijze gaf hij zo te kennen en toonde hij vaag door zijn woord dat zijn einde er reeds was en dat de oproep tot zijn aanstaande dood nabij was. Wat ook gebeurd is. Want nadat zijn meester hem in die bezigheid gelaten had, vertrok hij na de tiende dag langs de weg van de roemloosheid roemvol naar de Heer. De zevende dag na zijn ontslapen nam hij ook de portier van het monasterium met zich mee. De gelukzalige had hem gezegd: "Indien ik in vrijmoedigheid tot de Heer kan spreken, zult gij ook daar snel onafscheidelijk met mij verenigd zijn". Wat ook gebeurd is, tot de hoogste bevestiging (*plêrophoria*) van zijn onbeschaambare gehoorzaamheid en zijn godnavolgende nederigheid.

22. Ik vroeg, toen hij nog in leven was, aan die grote Isidorus

welke werkzaamheid zijn geest (*nous*) aan de dag legde, terwijl hij bij de poort stond. En hij verborg het niet, daar hij mij wilde helpen, de onvolprezen man: "In het begin", zei hij, "dacht ik dit, dat ik omwille van mijn zonden als slaaf verkocht was. Vandaar dat ik ook, met grote bitterheid en veel geweld en veel bloed de metanie verrichtte. Maar toen er een jaar verlopen was, bevond ik mij tenslotte zonder droefheid (*alypôs*) in mijn hart, terwijl ik vanwege God de beloning verwachtte voor mijn geduld. Toen er opnieuw een jaar voorbij was, meende ik met het diepste van mijn hart (*syn aisthêsei kardias*) dat ik onwaardig was in het monasterium te verblijven, en de vaders te zien en met hen omgang te hebben, en deel te nemen aan de heilige mysteriën, en van iemands gelaat te aanschouwen, maar met neergeslagen ogen en met nederige gesteltenis vroeg ik de in- en uitgaanden om een gebed.

Laurentius

23. a. Toen we eens samen aan tafel zaten, neigde die grote overste (*epistatês*) zijn heilige mond naar mijn oor en zegde: "Wilt gij dat ik u goddelijke gezindheid toon in een zeer oude man met witte haren?" Toen ik erom smeekte, riep de gerechte iemand van de tweede tafel met de naam Laurentius, die ongeveer achtenveertig jaar in het monasterium verbleef en de tweede priester van het heiligdom was. Hij kwam dus en maakte een kniebuiging voor de higoemeen en ontving van hem de zegen. Toen hij opgestaan was zegde deze hem in het geheel niets maar liet hem rechtstaan vóór de tafel zonder te eten – het was het begin van het middagmaal – zodat hij ongeveer een dik uur of zelfs twee bleef rechtstaan. Ik schaamde mij ervoor zelfs maar naar het gelaat van de (geestelijke) werker (*ergatês*) op te kijken, want hij was helemaal wit-grijs van ouderdom en tachtig jaar oud. Zonder een antwoord te krijgen bleef hij staan tot aan het beëindigen van de maaltijd. Toen wij opstonden, werd hij door de gelukzalige gezonden om aan de hiervóór vernoemde grote Isidorus het begin van psalm 39 op te zeggen²⁷.

b. Als gemene listigaard heb ik niet veronachtzaamd de grijsaard te testen. Want toen ik vroeg waaraan hij dacht toen hij naast de tafel rechtstond, zei hij mij: "Ik projecteerde de icoon

van Christus op mijn herder. Daarom meende ik helemaal niet van hem een bevel ontvangen te hebben maar van God. Vandaar, vader Johannes, stond ik niet recht vóór een tafel van mensen, maar als het ware vóór het altaar van God en bad ik tot God. Ik heb helemaal geen slechte gedachte opgevat tegen mijn herder, omwille van mijn vertrouwen en liefde tot hem, want er is gezegd: "De liefde denkt geen kwaad" (1 Kor 13, 5). Hoe dan ook, overweeg ook dit, vader, dat wanneer iemand zich vrijwillig overgeeft aan eenvoud en onschuld, hij aan de Boze geen ruimte of tijd meer geeft om tegen hem te ageren.

Een econoom

24. a. Zoals deze rechtvaardige in werkelijkheid was, door Gods genade de verlosser en de herder van zijn geestelijke schapen, zo ook was de man die hij van God gekregen had als de econoom van de bezittingen van het monasterium, wijs meer dan wie ook en zachtmoedig zoals zeer weinigen. Tot nut van de anderen, voer de grote ouderling (*gerôn*) zonder reden tegen hem uit in de kerk en gaf bevel hem te verjagen, en dat op een misplaatste wijze²⁸. Ik nu, daar ik wist dat hij onschuldig was aan de beschuldiging, die de herder (*poimên*) hem voor de voeten wierp, begon onder vier ogen de econoom bij de herder te verdedigen. Maar de wijze man zei: "Ook ik weet dat, vader, maar zoals het ellendig is en onrechtvaardig het brood te roven uit de hongerende mond van een kind, zo benadeelt degene die aan het hoofd van zielen staat én zichzelf én de (geestelijke) werker (*ergatês*), indien hij hem niet zoveel kronen verschaft, als hij ziet dat hij kan dragen op ieder ogenblik, hetzij door beledigingen, hetzij door vernederende behandelingen, door misprijzen en door bespottingen. Want in drie zeer belangrijke opzichten begaat hij onrecht.

b. Eerst en vooral berooft de overste zichzelf van het loon dat voortkomt uit de berisping (van een ander). Ten tweede, wanneer hij ook derden kon helpen door de deugd van een andere, heeft hij dat niet gedaan. Ten derde – wat nog het ergste is – dat dikwijls juist zij, die de indruk wekken over het meeste uithoudingsvermogen te beschikken, voor een tijd verwaarloosd worden, en, daar zij schijnbaar deugdzaam zijn, door hun overste niet bestraft of berispt worden, en daarom beroofd

worden van de zachtmoedigheid (*praotês*) en het geduld (*hypomonê*), die zij bezaten. Want zelfs indien een grond goed is en vruchtbaar en vet, weet dan dat tekort aan water van vernedering hem kreupelhout kan laten voortbrengen, en doornstruiken van verwaandheid (*typhos*) en slechtheid en brutaliteit (*aphobia*) opnieuw kan laten opbloeien. Omdat hij dat wist, schreef de grote apostel aan Timoteüs: "Dring aan, klaag aan, berisp, te pas, te onpas" (2 Tim 4,2).

c. Toen ik tegen deze waarachtige leidsman (*hodêgos*) de tegenovergestelde opinie verdedigde en daartegenin bracht de zwakheid van onze huidige generatie, en dat wellicht door een onverdiende berisping, maar wellicht ook door een verdiende, de meesten van de kudde losgescheurd worden, antwoordde dit huis van de wijsheid: "Een ziel, die omwille van Christus met liefde en vertrouwen aan haar herder gebonden is²⁹, wordt niet afvallig, zelfs al kostte het bloed, en vooral niet indien zij (die ziel) ooit zijn weldaden tegenover haar striemen zou ervaren hebben, daar zij zich herinnert degene die zegt: 'noch engelen, noch heerschappijen, noch machten, noch enig ander schepsel kan ons scheiden van de liefde van Christus' (Rom 8,38). Maar het zou mij ten zeerste verwonderen dat de ziel die niet op die wijze gebonden is en vastgehecht en verenigd met haar herder, er zou in slagen haar verblijf op deze plaats te bestendigen. Zij is immers door een gehuichelde gehoorzaamheid gebonden". Hij vergiste zich niet, de grote man, werkelijk. Trouwens, hij heeft schapen zonder vlek én de weg getoond, én tot volmaaktheid gebracht, én aan Christus als offer aangeboden.

*Abbacyrus*³⁰

25. a. Laten wij luisteren naar de wijsheid van God die gevonden wordt in aarden potten (cf 2 Kor 4,7), en haar bewonderen. Terwijl ik daar verbleef, bewonderde ik het geloof van de novicen en hun geduld (*hypomonê*) en hun ontembare volharding (*karteria*) tegenover de berispingen en de beledigingen, ja soms de vervolgingen, niet alleen van hun overste, maar ook van hen die ver onder hem stonden. Ik ondervroeg daarom tot mijn stichting een van de broeders die vijftien jaar in het monasterium verbleef, met de naam Abbacyrus, van wie ik zag dat hij ook door bijna allen slecht behandeld werd, ja soms ook van tafel

gejaagd werd door de dienaars, want van nature kon hij zijn tong zeer slecht beheersen, die broeder.

b. Ik sprak dus tot hem: "Broeder Abbacyrus, om welke reden zie ik dat gij alle dagen van de tafel verdreven wordt, en dikwijls zonder avondmaal gaat slapen?" Hij antwoordde: "Geloof mij, vader, mijn vaders testen mij om te zien of ik van mij een monnik maak. Maar oprecht menen doen zij dat niet. Daar ik trouwens de bedoeling van mijn overste (*megas*) en van hen ken, verdraag ik alles zonder moeite. En zie gedurende vijftien jaar heb ik dat overwogen, zoals ook zij bij mijn intrede dit zeiden, dat ze de wereldverzakkers (*apotassomenos*) testen tot hun dertigste jaar. En terecht, vader Johannes, want zonder vuurproef komt het goud niet tot zijn volmaaktheid."

c. Nadat die edele Abbacyrus nu na mijn vertrek uit het monasterium nog de tijd van twee jaren geleefd had, aanvaardde hij de reis naar de Heer. Toen hij op het punt stond te vertrekken, zei hij het volgende aan de vaders: "Ik dank, ik dank de Heer en jullie, omdat door het feit dat ik door jullie beproefd werd tot mijn heil, ik door de demonen onbeproefd gebleven ben en dat gedurende zeventien jaar. Terecht gaf de rechtvaardig oordelende herder bevel hem als belijder te begraven bij de heiligen die daar rustten.

Macedonius

26. a. Ik zou helemaal onrechtvaardig zijn tegenover hen die het goede nastreven, indien ik in een graf van stilzwijgen de deugdenbeoefening (*katorthôma*) en de strijd van Macedonius zal begraven, de eerste van de diakens die daar verbleven. Deze man, die de Heer nauw aan het hart lag, bleef eens, toen het feest van de Heilige Theofanieën³¹ naderde, de herder twee dagen tevoren smeken om naar de stad Alexandrië te mogen gaan omwille van een persoonlijke aangelegenheid. Hij beloofde hem niettemin sneller terug te keren uit de stad gezien het officie van het feest en de voorbereiding ervan. Maar de duivel, hater van het goede, legde een hindernis voor de aartsdiaken en zorgde ervoor dat hij, nadat hij de toestemming van de higoemeen had gekregen om heen te gaan, niet terug was in het monasterium op het heilige feest, volgens het voorschrift, dat hij van zijn overste gekregen had. Toen hij dus een dag later

terugkwam, ontzette de herder hem uit zijn diakenambt en zette hem op de plaats van de jongste novicen (*archarios*). De goede diaken vol geduld en de aartsdiaken sterk in de volharding aanvaardde de beslissing van zijn vader en zijn woord zó zonder droefheid als was het een ander die gestraft werd en niet hij. Nadat hij dan op zulke plaats veertig dagen had doorgebracht, herstelde de wijze man hem in zijn eigen rang. Maar reeds na één dag smeekte de aartsdiaken de overste erom, hem opnieuw in dezelfde straf en in de vroegere vernedering te plaatsen. Hij zegde immers dat hij, ja, tijdens zijn bezoek aan de stad een onvergeeflijke misstap had begaan.

b. Daar de heilige wist dat hij de waarheid niet sprak, maar uit nederigheid dat verlangde, gaf hij gehoor aan het mooie verlangen van de (geestelijke) werker. En men kon deze eerbiedwaardige oude man zien vertoeven in de rangen van de novicen en allen oprecht smeken voor hem te bidden, daar, zegde hij, ik in ontucht van ongehoorzaamheid gevallen ben. Mij echter, geringe man, heeft die grote Macedonius toevertrouwd waarom hij die vernederende levenswijze vrijwillig was tegemoet gelopen: nooit immers, zegde hij, heb ik een verlichting van alle strijd en een zoetheid van goddelijk licht aanschouwd in mijzelf, zoals nu.

De econoom van het monasterium

27. Het is eigen aan de engelen niet te vallen. Misschien kunnen ze het ook niet, zoals enkelen³² beweren. Maar het lot van de mensen is te vallen, en terug op te staan, zo dikwijls dat voorvalt. Alleen aan de demonen is het eigen na éénmaal gevallen te zijn, nooit meer op te staan.

De monnik aan wie de huishouding van het monasterium was toevertrouwd, vertelde mij in vertrouwen het volgende: "Toen ik een novice was", zei hij, "en mijn tijd doorbracht met de zorg voor het vee, overkwam het mij meegesleurd te worden in een zeer zware fout van mijn ziel. Maar daar ik niet gewoon was ooit een slang te verbergen in het hol van mijn hart, vatte ik haar bij de staart en toonde haar onmiddellijk openlijk aan de geneesheer. Deze zei tot mij met een glimlachend gelaat, na me een zacht klopje op de wang te hebben gegeven: 'Ga heen, kind, houd u bezig met uw dienst zoals tevoren en vrees in het geheel

niets'. Door vurig vertrouwen was ik ervan overtuigd dat ik na weinig dagen mijn volledige genezing verkregen had en liep mijn weg tegelijk vol vreugde en vrees".

28. Heel de orde der schepselen vertoont, zoals sommigen beweren, vele verschillen. Zo ook zijn er in de gemeente van de broeders, verschillen tussen de vorderingen en de voornemens van ieder. Wanneer de geneesheer bemerkte dat er onder de broeders waren die zich graag toonden, wanneer er wereldlingen in het monasterium aanwezig waren, slingerde hij hun de hevigste beledigingen naar het hoofd en wees hun de vernederendste diensten toe in het bijzijn van die bezoekers, zodat zij tenslotte zich op een drafje uit de voeten maakten telkens als er een bezoek van wereldlingen plaatsgreep. En men kon iets buitengewoons zien gebeuren: dat de ijdelheid (*kenodoxia*) zelve zichzelf verjoeg, en de mensen ontvluchtte.

Menas

29. a. Daar de Heer mij niet wilde beroven van het gebed van een heilige vader, nam hij een week vóór mijn vertrek de monnik terug tot zich, die de tweede plaats na de herder bekleedde, een bewonderenswaardig man, Menas genaamd. Negenenvijftig jaar had hij overigens in de cenobietengemeenschap geleefd en elke dienst verricht. De derde dag nu, terwijl wij het gebruikelijk officie voor het ontslapen van de heilige man aan het celebreren waren, werd de plaats waar de heilige man lag opgebaard, plotseling geheel met een heerlijke geur vervuld³³. De overste (*megas*) liet ons dan de kist waarin hij was neergelegd, openen. En wanneer dat gebeurd was, zagen wij allen dat uit zijn eerbiedwaardige voeten, als uit twee bronnen, de heerlijk geurende balsem vloeiende. Toen zei de leraar (*didaskalos*) tot allen: "Zie het zweet van zijn voeten en van zijn inspanningen, als parfum³⁴ werden zij geofferd aan God en werkelijk aanvaard."

b. Nog veel andere deugdzame daden verhaalden ons de vaders van die plaats over die hoogheilige Menas. Ook vertelden ze het volgende: ooit wilde zijn overste zijn door God geschonken geduld testen. Menas ging naar het verblijf van de higoemeen (*hêgoumeneion*). Toen hij bij het vallen van de avond een metanie maakte voor de higoemeen, en smeekte, zoals hij dat gewend was, zijn zegen (*parathesis*) te mogen ontvangen³⁵, liet deze hem

zo op de grond liggen tot aan het uur van het nachtofficie³⁶. Dan tenslotte zegende (*eulogêô*) hij hem, en berispte hem scherp als liet hij zich graag opmerken (*philendeiktês*) en als was hij onstandvastig (*anypomonêtos*), en liet hem opstaan. De heilige wist immers dat Menas dat edelmoedig zou verdragen. Daarom ook speelde hij dit toneeltje tot stichting van allen. De leerling van deze heilige Menas bevestigde ons deze verhalen over zijn leermeester, zeggende: "Toen ik hem nieuwsgierig vroeg, of hij soms terwijl hij zo geknield lag vóór de higoemeen (*hêgoumenon*) door slaap werd meegesleurd, beweerde hij ten stelligste dat hij, terwijl hij op de grond lag, heel het psalterium had gereciteerd."

30. Ik kan niet nalaten de krans van deze verhandeling te versieren met deze smaragd. Ik begon ooit een gesprek over de stilheid (*hêsychia*) met enkele van de dapperste van die ouderlingen. Met glimlachend gelaat en in opgewekte stemming, zeiden ze mij: "Wij, vader Johannes, daar wij stoffelijk (*hylikos*) zijn, volgen wij een nogal stoffelijke levenswijze. Uitgaande van dit oordeel, verkiezen wij ook naar de maat van onze zwakte de strijd aan te binden. Wij menen dat het beter is tegen mensen te worstelen, die nu eens wild worden, dan weer eens zich bekeren dan tegen demonen die steeds tegen ons als razenden te keer gaan en gewapend zijn³⁷."

31. a. Een andere weer van die eeuwig gedenkwaardige mannen, die veel liefde voor mij bezat in de Heer en een grote vrijmoedigheid, zegde mij met welwillendheid: "Indien gij, zeer wijze, in u de energie bezit van degene die uit het diepst van zijn hart (*en aisthêsei psychês*) gezegd heeft: "Tot alles ben ik staat door Hem die mij kracht geeft, Christus" (Fil 4,13), indien de Heilige Geest met de dauw van reinheid die over de Maagd neerdaalde op u is neergedaald, indien de kracht van de Allerehoogste u met geduld overschaduwde heeft (cf Lc 1,35), omgord dan als de man – Christus onze God – uw lendenen met een doek van gehoorzaamheid (cf Job 40,7; cf Joh 13,4), sta op van de tafel van de stilheid (*hêsychia*) en was de voeten van uw broeder met een vermorzelde geest (*en syntetrimmenôi pneumati*). Beter nog, wentel u onder de voeten van de gemeenschap met een vermorzelde geest, plaats onverbiddelijke en nooit slapende poortwachters aan de deur van uw hart (cf Ps 104,3), houd uw geest onverstoortbaar in een geagiteerd lichaam, beoefen de stilheid (*hêsychia*) in bewegende en heen en weer geslingerde ledematen, en het meest paradoxale: word een onverschrokken ziel te

midden van het tumult, bedwing uw tong dat zij niet opspringt in twisten als een razende.

b. Worstel tegen deze despote (= tong) zevenenzeventig maal per dag. Bevestig op het hout van de ziel als op een kruis uw geest als op een aambeeld³⁸ zodat zij, door elkaar opvolgende hamerslagen en klappen geslagen, bespot, beschimpt, uitgelachen, onrechtvaardig behandeld, op geen enkele wijze krachteloos gemaakt wordt noch een slachting ondergaat (cf 2 Kor 4.7.8), maar gans zacht en onbewogen is. Ontdoe u van uw wil als van een kleed van schande en treed naakt (van uw wil ontbloot) binnen in het strijperk, wat zelden voorkomt en moeilijk te vinden is.

c. Bekleed u met het harnas van het vertrouwen tegenover de inrichter van uw wedstrijd, (een harnas) dat niet vernietigd noch beschadigd wordt door gebrek aan vertrouwen. Beteugel met de teugel van de matigheid de werking van uw tastzin, die op een schaamteloze wijze losbreekt. Bedwing met de overweging van de dood uw oog, dat zich steeds nieuwsgierig wil interesseren voor de grootte van de lichamen en hun schoonheid. Knevel door u te bekommeren om uzelf uw bemoeizuchtige geest, die uw broeder wil veroordelen terwijl hij zichzelf verwaarloost, door metterdaad alle liefde en medevoelen voor uw naaste feilloos te tonen.

d. Hieraan zullen[in waarheid allen weten, [zeer geliefde vader], dat gij een leerling [van Christus] zijt, indien wij [in de gemeente liefde bezitten voor elkaar (cf Joh 13,35)]. "Kom hierheen, kom hierheen", zegde opnieuw de goede vriend, "kom hier samenwonen. Drink bespotting uur na uur als levend water, want, nadat David alle genoegens onder de hemel onderzocht had, verkeerde hij tenslotte in pijnlijke onzekerheid en zegde: 'Zie, wat is er werkelijk goed? of wat is aangenaam? [niets], behalve dat broeders samen wonen' (Ps 132,1). Maar indien wij de zegen van zulk geduldig verdragen (*hypomonê*) en van zulke gehoorzaamheid nog niet hebben mogen verkrijgen, dan is het goed, zelfs indien wij onze eigen zwakheid erkend hebben, ver van het strijperk der atleten in eenzaamheid (*katamonas*) te verblijven, de atleten gelukkig te prijzen, en hun geduldig verdragen (*hypomonê*) toe te wensen".

Ik werd verslagen door de goede woorden van de beste vader en leraar die mij bevochten heeft op een evangelische en profetische wijze, meer nog op de wijze van een vriend. Daarom wil

ik ook ondubbelzinnig het eerstgeboorterecht geven aan de gelukzalige gehoorzaamheid.

32. a. Na nog één nuttige deugd van die gelukzalige vaders in herinnering geroepen te hebben, zal ik opnieuw, als verliet ik het paradijs, onze onaantrekkelijke en nutteloze en doornige gezegden voortzetten³⁹.

Terwijl wij aan het gebed deelnamen, had de herder opgemerkt dat enkelen dikwijls aan het spreken waren. Hij gaf hun het bevel gedurende de tijd van een week vóór de kerk te gaan staan en een metanie te maken voor hen die binnen en buiten gingen, en zij waren heus geestelijken of zelf priesters.

b. Toen ik zag dat een van de broeders meer dan de meesten met vurigheid van het hart (*en aisthêsei kardias*) aan het zingen der psalmen deelnam en vooral bij de aanhef van de getijden⁴⁰ door zijn houding en zijn gelaatsuitdrukking de indruk gaf dat hij met iemand aan het praten was, vroeg ik aan de gelukzalige om de betekenis van zijn gewoonte te vernemen. Daar hij wist dat het mij nuttig kon zijn, wilde hij dit niet verbergen en zegde: "Ik ben gewoon, vader Johannes, vanaf de aanvang mijn gedachten en mijn geest samen met mijn ziel bijeen te brengen en, terwijl ik hen bijeenroep, hun in te hameren: "kom, laten wij aanbidden en ons ter aarde werpen [voor Christus onze koning en onze God]" (cf Ps 94,6).

c. Bij mijn nieuwsgierige navorsing betrapte ik er de verantwoordelijke voor de refter op dat hij het volgende deed: ik zag namelijk dat hij een klein boekje aan zijn gordel had hangen en ik vernam dat hij zijn eigen gedachten dagelijks optekende en ze alle aan de herder meedeelde⁴¹. Niet alleen hem, maar ook zeer veel andere monniken uit dat monasterium zag ik dat doen. Ook dat was een gebod van de grote herder zoals ik vernomen heb⁴².

33. a. Ooit werd een van de broeders door hem (= de herder), verjaagd, daar hij zijn naaste bij hem belasterd had als roddelaar en praatvaar. Maar hij bleef voortdurend aanwezig bij de poort van het monasterium gedurende zeven dagen, terwijl hij dringend verzocht terug toegang te krijgen en vergiffenis te bekomen. Toen de herder die de zielen beminde dit vernam, schonk hij er aandacht aan, en, toen hij hoorde dat hij in het geheel niets gegeten had gedurende die zes vorige dagen, legde hij hem uit: "Indien ge ja werkelijk uw verblijf in het monasterium wilt vestigen, zal ik u plaatsen in de categorie van de boetelingen". Toen nu de boetvaardige (*metanoôn*) dit vol vreugde aanvaard-

de, gaf de herder het bevel hem naar het monasterium te brengen dat gereserveerd was voor hen die hun fouten (*ptôma*) beweenden (*pentheô*). Wat ook gebeurde.

Het monasterium van de boetelingen

b. Daar we dit genoemde monasterium in herinnering hebben geroepen, laten we er bondig iets over zeggen. Het was een plaats gelegen op een mijl afstand van het grote monasterium. Zij werd 'Gevangenis' genoemd, en was troosteloos. Men kon daar nooit vuur⁴³ zien en geen wijn en geen olie bij het eten. Niets anders behalve brood en een weinig groenten. Daarin sloot hij (= de herder) op, zonder dat zij buiten kwamen, hen die na hun aanvaarding in de communitieit in zonde gevallen waren. Niet gezamenlijk, maar apart en afzonderlijk, of ook met twee ten hoogste, totdat de Heer hem over ieder de zekerheid gaf (van de vergeving) (*plêrophoreô*). Aan hun hoofd plaatste hij als afgevaardigde een groot man, Isaïc genaamd, die het bijna onafgebroken gebed eiste van degenen die hem waren toevertrouwd. Ook bezat hij zeer veel palmbleden⁴⁴ om lusteloosheid (*akêdia*) te verhinderen. Dat is het leven, dat is de toestand, dat is de levenswijze van hen die werkelijk "het aanschijn zoeken van de God van Jakob" (cf Ps 23,6).

34. De werken van de heiligen bewonderen is een goede zaak, maar ze navolgen verschaft het heil. Maar in één keer hun levenswijze willen nabootsen is onredelijk en onmogelijk.

35. Wanneer wij 'gebeten' worden door de berispingen, laten we ons dan onze zonden herinneren, totdat de Heer, wanneer Hij het geweld van ons, zijn geweldenaars (cf Mt 11,12), ziet, die zonden uitwist en de pijn die ons in het hart bijt in vreugde verandert. "Overeenstemmend immers met het getal van de pijnigingen in mijn hart", zegt hij, "even talrijk hebben uw vertroosting mijn ziel verheugd (Ps 93,19) [op hetzelfde ogenblik]."

36. Vergeten wij hem niet die tot de Heer zegt: "Hoeveel kwellingen talrijk en slecht hebt Gij mij getoond, maar Gij, Gij hebt U naar mij toegekeerd en hebt mij doen herleven, en uit de afgronden der aarde [na mijn vallen] hebt Gij mij terug omhooggevoerd (Ps 70,20)".

37. Zalig is hij die omwille van de Heer iedere dag beschimpt en geminacht wordt en zichzelf geweld aandoet. Zulk een man zal

zich bij het koor der martelaren voegen en zich vrijmoedig met de engelen onderhouden. Zalig de monnik die zich te allen tijde alle vernedering en misprijzen waardig acht. Zalig die zijn eigen wil volledig heeft doen sterven, en aan zijn leermeester in Christus de zorg (*epimeleia*) om zijn persoon heeft uit handen gegeven, aan de rechterhand van de Gekruisigde zal hij geplaatst worden.

38. Indien iemand rechtvaardige of onrechtvaardige berispelingen van zich afwerpt, weigert hij zijn eigen heil. Maar indien iemand berispelingen met moeite of moeiteloos aanvaardt, zal hij snel de vergeving van zijn zonden ontvangen.

39. Maak aan God inwendig (*noërôs*) uw betrouwen jegens uw (geestelijke) vader bekend en uw oprechte liefde voor hem, dan zal Hij deze ongemerkt overtuigen zich te hechten aan u volgens uw instelling jegens hem en zich tot uw vriend te maken. Wie elke slang⁴⁵ aanklaagt (bij zijn geestelijke vader), toont een duidelijk vertrouwen, wie haar (die slangen) verbergt, is nog verdwaald in streken zonder wegen.

40. Indien iemand wil weten of hij broederliefde en oprechte (*kyriôs*) liefde bezit, dat dit hem overtuige: (hij bezit haar) wanneer hij ziet dat hij bedroefd is (*pentheô*) over de fouten van zijn broeder, en anderzijds verheugd is over diens vorderingen en genaden.

41. Wie in een gesprek wil dat zijn eigen mening, zelfs als hij de waarheid spreekt, het haalt, dat hij wete dat hij aan de ziekte van de duivel lijdt. En indien hij dat doet in de dialoog met zijn gelijken, kan hij wellicht ooit genezen worden door de terechtwijzing van zijn meerderen (*meizones*), maar indien hij ook in de dialoog met zijn meerderen en met hen die wijzer zijn dan hij zich zo gedraagt, dan is dat ongeneeslijk bij de mensen.

42. Wie in zijn woorden niet onderdanig is, zal het duidelijk niet zijn in zijn daden, want hij die in weinig ontrouw is, is ook ontrouw in veel (cf Lc 16,10). En daar hij onbuigzaam is, zwoegt hij tevergeefs, en ontvangt niets anders van de heilige gehoorzaamheid, dan het oordeel over zichzelf.

43. Indien iemand een volmaakt zuiver geweten bezit wat betreft de onderdanigheid (*hypotagê*) aan zijn (geestelijke) vader, dan verwacht hij iedere dag de dood als slaap, of beter als leven, en is hij niet bang, daar hij met zekerheid weet dat op het ogenblik van zijn vertrek (uit de wereld) niet aan hem, maar aan zijn overste (*proestôs*) rekenschap gevraagd zal worden.

44. Indien iemand in de Heer zonder dwang van zijn (geestelijke) vader een dienstopdracht (*diakonia*) gekregen heeft en een onverwachte fout bij de uitoefening ervan begaan heeft, dat hij dan niet aan degene die het wapen gegeven heeft, maar aan degene die het wapen ontvangen heeft, de oorzaak toeschrijven, want hij heeft een wapen ontvangen om tegen de vijand te vechten, maar hij heeft het aangewend tegen zijn eigen hart. Maar indien hij zich geweld heeft aangedaan (om deze taak op zich te nemen) omwille van de Heer, en zijn zwakheid aan degene die hem de taak gaf op voorhand te kennen heeft gegeven, dat hij moed vatte, want zelfs indien hij gevallen is, is hij niet gestorven.

45. Ik ben vergeten, vrienden, ook dit lekker brood van de deugd aan u voor te zetten: ik heb daar mannen gezien, gehoorzaam in de Heer, die zichzelf klein kregen door grove beledigingen en zichzelf voor God vernederden, om tegen de vernederingen die hun vanbuitenuit worden aangedaan voorbereid te zijn, zodat ze, daar zij eraan gewend zijn, voor smadelijke behandelingen niet bang zouden zijn.

46. Een ziel die de belijdenis (*exagoreusis*) (van haar fouten) overweegt, wordt door die belijdenis als door een teugel weerhouden te zondigen, want onbeleden zonden bedrijven wij zonder vrees, als bevonden wij ons in de duisternis.

47. Wanneer wij, bij de afwezigheid van de overste, door de voorstelling van zijn gelaat op te roepen, menen dat hij bij ons aanwezig is, en wij elke ontmoeting, woord, spijs, slaap of iets anders, waarvan wij vermoeden dat het zijn tegenzin wekt, vermijden, dan beoefenen wij in werkelijkheid onvervalste gehoorzaamheid. De bastaardkinderen menen dat de afwezigheid van de leermeester een vreugde is. De ware kinderen beschouwen haar als een nadeel.

48. Ik ondervroeg eens een van de meest ervaren (*dokimos*) (monniken), en vroeg hem met aandrang hoe de gehoorzaamheid de nederigheid verschaft. Hij zegde: "Zelfs indien de verstandige gehoorzame monnik doden zou opwekken, zelfs indien hij de gave der tranen zou bezitten en de bevrijding van alle strijd, dan zou hij in alle geval menen dat het gebed van zijn geestelijke vader dat gerealiseerd had, en zelf zou hij vreemd blijven aan ijdele eigenwaan (*oiêsis*). Want hoe zou hij zich kunnen verheffen in iets, waarvan hij zegt dat het door de hulp van zijn (geestelijke) vader gerealiseerd is en niet door eigen inspanning?"

49. De heremiet (hesychast)⁴⁶ beoefent (*ergasia*) niets van hetgeen hiervoor gezegd werd, want zijn eigenwaan (*oiêsis*) schrijft zijn goede daden aan hemzelf toe, door hem in te fluisteren dat door zijn eigen inspanning hij zijn goede daden verricht. Twee valstrikken⁴⁷ heeft hij overwonnen, de man die in onderdanigheid (*hypotagê*) leeft. Hij blijft in het vervolg voor eeuwig de gehoorzame dienaar van Christus.

50. De demon vecht als een vuistvechter om hen die in gehoorzaamheid leven (*hypêkoûs*) nu eens door (lichamelijke) bezoedelingen te bezoedelen en hen verstokt van hart te maken, dan weer eens om hen in een abnormale verwarring te brengen, dan weer eens opdat sommigen dor en onvruchtbaar zouden worden, gulzig, en met betrekking tot het gebed lusteloos, slaperig en in duisternis gehuld. Zijn bedoeling is, daar zij zozegzegd geen enkel nut halen uit hun gehoorzaamheid, maar achteruitgaan, hen uit hun atletenstrijd weg te rukken. Want hij laat hun niet toe te overwegen dat de providentiële verwijdering van de dingen die ons goed lijken ons dikwijls een zeer diepe nederigheid verschaft.

51. De bedrieger, waarover ik hiervoor sprak, wordt dikwijls door sommigen afgeweerd dankzij hun geduld. Maar daarna, "terwijl hij nog aan het spreken is, komt er een tweede engel naast ons staan" (Job 1,16) en probeert ons een weinig later op een andere wijze te bedriegen.

52. Ik heb gezien dat monniken die in gehoorzaamheid leefden, berouwvol (*eukatanyktos*), teder, beheerst, ijverig, vrij van strijd, vurig geworden waren door de bescherming van hun (geestelijke) vader. Toen de boze geesten op hen toetraden, suggereerden zij dat zij voortaan bekwaam waren voor een leven in stilheid (*hêsychia*), als voor de hoogste kampprijs en dat zij door haar (=de hesychia) de hartstochteloosheid (*apatheia*) konden verkrijgen. Ondertussen werden zij bedrogen en verlieten de haven voor de zee. Daarna overviel de storm hen en, daar zij geen stuurlui hadden, kwamen zij door die vuile en zilte zee ellendig in levensgevaar.

53. Het is noodzakelijk dat de zee opgezweept en woelig en wild wordt, opdat dan het hout en alle rotheid en groen, die de stromen van de hartstochten in haar naar beneden hebben gevoerd, door hen (= die stromen van hartstochten) opnieuw op de aarde worden geworpen. Laten wij onderzoeken, en wij zullen bevinden dat na de storm er op de zee een diepe kalmte ontstaat.

54. Wie nu eens gehoorzaam is, dan weer ongehoorzaam aan zijn (geestelijke) vader, gelijkt op een man die nu eens oogzalf, dat weer ongebluste kalk op zijn ogen aanbrengt. "Want indien één man bouwt en één afbreekt", zegt (de Schrift), "wat bereiken zij tenzij veel last?" (Sir 34, 23)

55. Laat u niet bedriegen, mijn zoon en gehoorzame dienaar van de Heer, door een geest van eigenwaan (*oiësis*) en rapporteer uw zonden niet aan uw leermeester als waren zij van een andere persoon, want het is niet mogelijk zonder schaamte, van schaamte bevrijd te worden. De boze geesten hebben dikwijls de gewoonte ons te overreden (onze zonden) niet te belijden, ofwel het te doen als werden ze door een andere persoon (bedreven), ofwel voor hun eigen zonden anderen te laken als waren zij de schuldigen.

56. Ontbloot, ontbloot uw wonde voor de geneesheer. Zeg en schaam je niet: "dat is mijn wonde, vader, mijn kwetsuur. Ze komt voort uit mijn eigen nalatigheid en niet uit die van een ander. Niemand is daarvoor verantwoordelijk, geen mens, geen geest, geen lichaam, niets anders behalve mijn nalatigheid" (*ameleia*). Wanneer gij uw zonden belijdt, wordt én in uw houding, én in uw uiterlijk, én in uw gedachte als een veroordeelde, het hoofd naar de aarde geneigd, en, indien het mogelijk is, bevochtig ook met tranen de voeten van uw geneesheer en rechter als die van Christus.

57. Indien alles afhangt van en volgt uit gewoonte, dan veel meer ongetwijfeld de goede daden, daar zij God hebben als grote medewerker. Ge zult u niet vermoeien gedurende vele jaren, zoon, om in u de gelukzalige rust⁴⁸ (*anapausis*, zielevrede) te vinden, indien gij in het begin u van ganser harte uitlevert aan vernederingen.

58. Acht het niet beneden uw waardigheid aan uw helper (= geestelijke vader) als was het aan God in nederige gezindheid de belijdenis (*exomologêsis*) van uw zonden te doen. Ik heb immers gezien dat aangeklaagden door een zeer meelijwekkende houding, en door een overvloedigere belijdenis en krachtigere smeekbede de meedogenloosheid van een rechter vermurwden en zijn woede tot medelijden omvormden. Daarom ook verlangde Johannes de Voorloper vóór het doopsel de belijdenis van hun zonden van hen die om het doopsel vroegen, niet omdat hijzelf die belijdenis nodig had, maar omdat hij hun redding op het oog had (cf Mt 3, 6).

59. Laten wij er niet over versteld staan dat wij ook na de belijdenis (van onze zonden) nog aangevochten worden, want het is beter tegen (slechte) gedachten dan tegen eigenwaan (*oiêsis*) te vechten.

60. Wees niet enthousiast, en kom niet in vervoering bij de verhalen over de vaders hesychasten en anachoreten, want gij zijt bezig in het leger van de eerste martelaar (= Stefanus) op te stappen.

61. Zelfs als ge valt, verlaat het strijdperk niet, want het is dan vooral dat wij des te meer een geneesheer nodig hebben. Wie met hulp (van een ander), zijn voet aan een steen stoot, zou voorzeker, zonder hulp, niet alleen zijn voet stoten, maar ook sterven.

62. Zodra wij gevallen zijn, zijn de demonen snel aanwezig, om naar een verstandig voorwendsel – dat eerder onverstandig is – te grijpen en ons een leven in eenzaamheid (*hêsychia*) voor te houden. Maar de bedoeling van onze vijanden is aan onze val een wonde toe te voegen.

63. Wanneer onze geneesheer onvermogen aanvoert, dan is het nodig naar een andere te gaan. Want die zonder arts genezen worden zijn schaars.

64. Wie denkt ons tegen te spreken, wanneer wij beweren dat elk schip met een ervaren stuurman, dat toch schipbreuk geleden heeft, zonder stuurman zeker zou ten onder zijn gegaan?

65. Uit gehoorzaamheid (*hypakoê*) ontstaat nederigheid (*tapeinôsis*), uit nederigheid hartstochtloosheid (*apatheia*), indien tenminste “in onze vernedering de Heer ons indachtig was, en ons vrijgekocht heeft van onze vijanden” (Ps 135,23-24). Er is dus niets dat ons belet te zeggen dat uit de gehoorzaamheid hartstochtloosheid voortkomt, waaruit de volmaaktheid van de nederigheid ontstaat.

De nederigheid staat aan het begin van de hartstochtloosheid, zoals Mozes aan het begin staat van de wet. De dochter (=de nederigheid) bewerkt de volmaaktheid van de moeder (=de gehoorzaamheid), zoals Maria⁴⁹ van de gemeenschap (van de kinderen van Israël) (cf Ex 15,1 en 20).

66. Alle straf waardig van Godswege zijn de zieken, die én na de consultatie van een geneesheer, én na hulp bij hem onderzonden te hebben, hem uit voorkeur voor een andere opgeven vóór de voltooiing van hun genezing.

67. Vlucht de handen niet van degene die u aan de Heer

opgedragen heeft (*prospheō*), want niemand moet gij in uw leven meer vereren dan hem.

68. Het is niet veilig voor de onervaren soldaat zich te isoleren van de massa van de soldaten om alleen te vechten (*monomachia*). Zo ook is het niet zonder gevaar voor de monnik, vóór veel ervaring en oefening in de strijd tegen de hartstochten van de ziel, naar een leven in eenzaamheid (*hêsychia*) te trekken. Want de eerste⁵⁰ pleegt zijn lichaam, de tweede zijn ziel in gevaar te brengen. "Twee zijn beter dan één", zegt de Schrift (Pr 4, 9). Dit betekent: het is goed voor een (geestelijke) zoon met zijn (geestelijke) vader door de kracht (*energeia*) van de goddelijke Geest tegen zijn (slechte) conditioneringen (*prolêpsis*) strijd te voeren.

69. Hij die een blinde van zijn leidsman berooft en de kudde van haar herder, de zwerver van een gids, het onmondig kind van zijn vader, de zieke van zijn geneesheer, de stuurman van het schip, brengt allen in gevaar. En hij die zonder hulp de strijd aanbindt tegen de (boze) geesten, sterft door hen.

70. Dat zij, die voor de eerste maal in een ziekenhuis belanden, de diagnose maken van hun pijnen, dat zij die een leven van onderworpenheid (*hypotagê*) beginnen, de nederigheid diagnostiseren die zij bezitten. Want voor de eersten zal duidelijk de verlichting van hun pijnen, voor de tweeden de versterking van hun zelfveroordeling (*katagnôsis*) een feilloos teken van hun genezing zijn zoals er geen tweede zal verschijnen.

71. Dat uw geweten (*syneidos*) voor u de spiegel zij van uw onderworpenheid (*hypotagê*), dat is voldoende⁵¹.

72. Zij die in de eenzaamheid (*hêsychia*) leven, onderworpen aan (*hypotassomai*) een (geestelijke) vader, hebben alleen demonen als hun tegenstanders. Maar zij die in een gemeenschap (*synodia*) leven, vechten tegen demonen en mensen tegelijk. En de eersten onderhouden omwille van het onafgebroken toezicht van hun leermeester nauwkeuriger zijn geboden, maar de tweeden overtreden dikwijls vanwege de afwezigheid van hun leermeester lichtelijk zijn voorschriften. Toch, indien sommigen ijverig zijn en werkzaam, compenseren ze hun tekortkoming, omwille van hun geduld in de beledigingen (vanwege hun medebroeders), en ontvangen een dubbele krans.

73. Laten wij met alle waakzaamheid spiedende onszelf bewaken, want een haven vol met schepen, kan deze gemakkelijk (door tegen elkaar stoten) vernielen, vooral ook hen die door opvliegendheid, als door een worm heimelijk verteerd worden.

74. Laten wij een uiterst stilzwijgen en een volledige onwetendheid beoefenen in tegenwoordigheid van onze overste. Want een zwijgzaam man, is zoon van verlangen naar wijsheid (*philosophia*) en verwerft altijd veel kennis. Ik heb gezien dat een onderdanige (*hypotaktikos*) monnik telkens het woord uit de mond van zijn overste roofde en ik heb aan zijn gehoorzaamheid gewanhoopt, daar ik zag dat hij uit die gehoorzaamheid hoogmoed (*hyperêphania*) en geen nederigheid verwierf⁵².

75. Laten wij met alle soberheid (*nêpsis*) sober zijn (*nêpsôô*), en met alle controle controleren, en met alle bewaking bewaken wanneer en hoe het dienstwerk (*diakonia*) boven het gebed moet verkozen worden. Want dat mag volstrekt niet altijd. Let op uzelf wanneer gij bij uw broeders zijt, en beijver u volstrekt niet in iets beter te schijnen dan zij. Want gij zult twee fouten maken, enerzijds door hen te kwetsen met uw geveinsde ijver, en anderzijds door uit heel uw gedraging uzelf een geest van hoogmoed (*hypsêlophrosunê*) te verschaffen.

76. Word ijverig van ziel⁵³, zonder het met uw lichaam te tonen, noch door houding, noch door woord, noch door een bedekte toespeling, en (doe) dat indien tenminste gij opgehouden hebt uw naaste te minachten. Indien echter gij daartoe geneigd zijt, maak u dan gelijkend op uw broeders en niet ongelijk door uw eigenwaan (*oiêsis*).

77. Ik heb gezien dat een slechte leerling bij sommige mensen met de deugdbeoefeningen (*katorthôma*) van zijn leermeester pochte. Hij meende werkelijk roem voor zichzelf te verwerven uit de tarwe van een ander. Maar hij bezorgde zichzelf eerder schande, daar allen tot hem zegden: "en hoe heeft een goede boom een onvruchtbare tak kunnen voortbrengen?"

78. Niet wanneer we de spot van onze (geestelijke) vader dapper verdragen mogen wij ons geduldig oordelen, maar telkens wanneer wij dapper verdragen dat wij door alle soorten mensen geminacht en gekwetst worden. Want onze (geestelijke) vader verdragen wij én uit eerbied, én uit plicht.

79. Drink bereidwillig als levenswater spot van elke mens die u het geneesmiddel voor uw wellust wil laten drinken, want dan zal diepe zuiverheid in uw ziel opgaan, en licht van God zal in uw hart niet uitdoven.

80. Dat niemand roeme in zijn geest, wanneer hij ziet dat de vergadering van de broederschap door zijn toedoen rust gevonden heeft, want de dieven waren rond.

81. Breng steeds Hem in herinnering die zegt: "Wanneer gij alles gedaan hebt wat u bevolen is, zeg dat wij onnutte dienaars zijn, omdat wij gedaan hebben wat wij moeten doen" (Lc 17,10). Het oordeel over onze werken zullen wij kennen op het ogenblik van onze dood.

82. Een cenobietenmonasterium is een hemel op aarde. Laten we daarom ons hart overreden in zulke gesteltenis te verkeren als engelen die liturgie vieren (*leitourgeô*) voor de Heer.

Soms hebben zij die in die hemel verblijven een hart als van steen, soms echter worden zij door hun rouwmoedigheid (*katanyxis*) vertroost, opdat zij én de eigenwaan (*oiêsis*) ontvluchten, én hun werken door hun tranen verzachten.

83. Een klein vuur, maakt veel was week, en een lichte verneering die dikwijls voorvalt, verzacht plots, maakt zoet en wist uit al de ruwheid (*agriotês*), gevoelloosheid (*anaisthêsia*) en verstoktheid (van het hart).

84. Ik zag eens dat twee mannen verborgen zaten en de zuchten en vermoeiende arbeid van de strijders bespieden en beluisterden. Maar de ene deed dit, om hen na te volgen, de andere om, als het gunstige ogenblik riep, op beledigende wijze wat hij gezien had aan spot prijs te geven en de werker van God af te houden van zijn goed werk.

85. Word geen onredelijk zwijgzaam man, die anderen verwarving en bitterheid brengt. Word ook niet traag in uw gedrag en uw manier van gaan, wanneer men u opdraagt u te haasten, anders zoudt gij slechter zijn dan de gekken en de warhoofden.

86. Ik heb zulke dingen gezien, zoals Job zegt (cf Job 8,18 en 13,1), dat zielen dikwijls pijn lijden door de traagheid van hun gedrag, ja soms zelfs door hun fitheid, en ik stond er verwonderd over hoe veelsoortig de slechtheid is.

87. Hij die in een gemeenschap (*mesos*) leeft kan niet zoveel nut halen uit de psalmodie als uit het gebed, want de verwarring (van de stemmen) maakt de psalmen onverststaanbaar.

88. Strijd tegen uw geest onafgebroken, door, als hij op drift geraakt, hem te concentreren in uzelf. Want God eist van hen die in gehoorzaamheid leven (*hypêkoôs*) geen gebed zonder verstrooiing. Verlies de moed niet als gij verstrooid wordt, maar houd moed en roep uw geest altijd terug. Want alleen een engel bezit een vrijplaats (tegen verstrooidheid).

89. Hij die innerlijk zichzelf overtuigd heeft het strijdperk niet te verlaten tot aan zijn laatste ademtocht en eerder duizendmaal

naar lichaam en ziel te sterven⁵⁴, zal niet gemakkelijk in een van zulke fouten vallen. Want onstandvastigheid⁵⁵ van het hart en ontrouw aan de verblijfplaats plegen steeds wrijvingen en rampen te veroorzaken.

90. ⁵⁶Zij die de neiging hebben om van verblijfplaats (monasterium) te veranderen, zijn in alle opzichten ondeugdelijk (*adokimos*), want niets bewerkt zo de onvruchtbaarheid als onstandvastigheid.

91. Indien ge in een onbekend ziekenhuis en bij een onbekende arts aankomt, gedraag u dan als een voorbijganger en voel ongemerkt allen die zich daar bevinden aan de tand. Zodra echter gij ook van de kant van de deskundigen en de verplegers baat voor uw ziekten ondervindt en vooral voor de hoogmoed (*ogkêsis*) van uw ziel – wat gij zoekt – ga dan ook tot hen en verkoop uzelf voor het goud van de nederigheid en het charter van de gehoorzaamheid en de geschriften van de dienstbaarheid en met engelen als getuigen⁵⁷.

92. Verscheur, verscheur in hun aanwezigheid het charter van uw eigen wil, want door rond te zwerven, maakt ge kans de koopprijs te verspelen waardoor Christus u gekocht heeft.

93. Dat die verblijfplaats voor u een graf weze vóór het graf⁵⁸. Want niemand verlaat het graf vóór de algemene verrijzenis. Indien er toch enkelen hun graf hebben verlaten, kijk, zij zijn gestorven. Laten wij de Heer bidden dat wij dat niet ondergaan.

94. Wanneer de luieriken gewaarworden dat de opdrachten zwaar zijn, dan beginnen zij het gebed te verkiezen, wanneer zij echter gewaarworden dat de opdrachten gemakkelijker zijn, dan vluchten ze van het gebed weg als van vuur.

95. Er zijn er die een werk van bediening (*diakonia*) beginnen en voor de rust van een broeder, daartoe verzocht, dat werk opgeven; en er zijn er anderzijds die uit luiheid dat werk opgeven; en er zijn er ook die het niet opgeven uit ijdelheid (*kenodoxia*) en er zijn er ook die het niet opgeven uit ijver (*prothymia*).

96. Indien gij meegesleurd werd in de monastieke gelofte en ziet dat het oog van uw ziel geen vorderingen maakt, wijs dan uw vertrek niet van de hand. In ieder geval is de degelijke (*dokimos*) monnik overal een degelijke monnik, zoals ook het omgekeerde.

97. Laster veroorzaakt veel scheidingen in de wereld, maar in de communiteiten (*synodia*) veroorzaakt gulzigheid (*gastrimargia*) alle fouten en overtredingen.

98. Indien gij meester zijt van deze despote (= de gulzigheid), dan zal iedere woonplaats u hartstochtloosheid (*apatheia*) schenken. Wanneer zij echter de meesteres is, zult gij buiten het graf⁵⁹ overal in gevaar zijn.

99. "De Heer geeft wijsheid aan blinden" (cf Ps 145,8), dit is, laat aan de ogen van hen die in gehoorzaamheid leven (*hypekoôs*) de deugden van hun leidsman zien, maar verduistert ze voor zijn gebreken. De hater van het goede (=de demon) doet het tegen-gestelde.

100. Dat een voorbeeld van de volmaakte gehoorzaamheid voor ons weze, vrienden, wat kwikzilver genoemd wordt, want ofschoon het zich onder alles rolt, blijft het vrij van iedere vermenging met vuil⁶⁰. Dat de ijverigen (*spoudaios*) vooral op zichzelf letten om niet, door de nalatigen (*rhaithymos*) te oordelen, meer dan zij, veroordeeld te worden. Ik meen dat Lot daarom gerechtvaardigd is, omdat hij, ofschoon hij verbleef tussen zulke mensen (= nalatigen), hen nooit bleek te veroordelen.

101. Laten wij steeds, maar vooral tijdens het zingen der hymnen de innerlijke vrede (*to hesychion*) en de gemoedsrust (*atarachon*) bewaren, want het doel van de demonen is door verwar- ringen ons gebed te vernietigen.

102. Dienaar is hij die met zijn lichaam bij de mensen staat, maar met zijn geest door middel van zijn gebed aan de hemel klopt.

103. De beledigingen, en de vernederingen en dergelijke meer worden in de ziel van wie in gehoorzaamheid leeft (*hypêkoôs*) met bitterheid van alsem vergeleken, maar lofprijzingen, eerbe- tuigingen en goedkeuringen, brengen als honing alle zoetheid voort bij hen die zich aan het genot overgeven. Laten wij dus onderzoeken wat de natuur is van ieder van beide: de eerste (=alsem) pleegt alle innerlijk vuil te reinigen, het tweede (= honing) de gal te vermeerderen.

104. Onbezorgd (*amerimnôs*) moeten wij vertrouwen op dege- nen die in de Heer de verantwoordelijkheid (*epimeleia*) over ons op zich genomen hebben, ook indien zij iets bevelen dat schijn- baar tegenstrijdig is met en zelfs schadelijk is voor ons heil, want dan ja, dan wordt ons vertrouwen in hen als in een smeltkroes van nederigheid beproefd. Want dat is het kenmerk van het meest oprechte vertrouwen (*pistis*), het zonder aarzelen geho- zamen aan hen die ons bevelen, terwijl wij zien dat het tegen- gestelde gebeurt van wat wij hopen.

105. Uit gehoorzaamheid ontstaat de nederigheid, zoals wij vroeger reeds zegden, uit nederigheid onderscheidingsvermogen – zoals ook door de grote Cassianus in zijn verhandeling “Over het onderscheidingsvermogen”⁶¹ zeer mooi en zeer verheven in filosofische taal werd behandeld –, uit het onderscheidingsvermogen ontstaat het inzicht (*diorasis*) en hieruit de vooruitziendheid (*proörrasis*)⁶². Wie zou er dan ook niet willen lopen langs die mooie weg van de gehoorzaamheid, wanneer hij ziet dat zulke goede dingen voor hem bereid zijn? Over deze grote gehoorzaamheid zegde de goede psalmist: “In uw goedheid hebt Gij voor de arme [gehoorzame], o God, uw aanwezigheid in zijn hart bereid” (Ps 67, 11).

106. Vergeet niet gedurende heel uw leven die grote atleet⁶³ die gedurende achttien volle jaren met zijn uitwendige oren vanwege zijn overste nooit gehoord heeft: “Mocht gij gered worden”, maar die met zijn innerlijke oren vanwege de Heer iedere dag hoorde niet: “Mocht gij gered worden”, – want dat drukt een wens uit en is onzeker –, maar: “Gij zijt gered”, wat affirmatief klinkt en zeker.

107. Sommigen van hen die in gehoorzaamheid leven bedriegen zichzelf. Wanneer ze zien dat hun overste gemakkelijk te overreden en beïnvloedbaar is, vragen zij beslissingen die overeenkomen met hun eigen wil⁶⁴. Maar wanneer ze die bekomen hebben, moeten zij weten dat zij de kroon van de belijdenis helemaal verloren hebben, want gehoorzaamheid is het afleggen (*xenismos*) van hypocrisie en eigen begeerte.

108. Het gebeurt dat een monnik na een bevel gekregen te hebben ziet dat de bedoeling van wie het bevel gegeven heeft afkerig staat tegenover de uitvoering ervan en daarom weigert het uit te voeren, en dat een andere die dat ziet zonder twijfelen gehoorzaamt. De vraag luidt: wie van hen heeft het meest godvrezend gehandeld?⁶⁵

109. Tot het onmogelijke behoort dat de duivel zich verzet tegen zijn eigen wil. Dat zij die in nalatigheid (*ameleia*) leven en het in één kluizenaarscel (*hêsychastêrion*) of in één cenobietengemeenschap (*koinobion*) volgehouden hebben u daarvan overtuigen.

110. Dat de bekoring uit onze verblijfplaats te vertrekken voor ons het bewijs zij dat wij daar aan God behagen, indien tenminste beoorloofd worden een teken is van oorlog voeren.

Acacius

111. a. Ik wil geen onrechtvaardige geheimdoener en een onmenselijke vrek zijn door voor u te verzwijgen wat niet mag verzwegen worden. De zeer bekende Johannes, de Sabbaiet⁶⁶, heeft mij horenswaardige dingen verteld. Dat hij een hartstochteloos man is (*apathês*), en zuiver van alle leugen en van elk slecht woord en slechte daad, weet gij, eerbiedwaardige, uit eigen ervaring. Hij verhaalde mij: "Er bevond zich in mijn monasterium in Asia – vandaar immers kwam de rechtvaardige – toevallig een ouderling die zeer nalatig (*amelês*) en onmatig (*akolastos*)⁶⁷ was. Ik zeg dit immers zonder een oordeel te vellen, maar om duidelijk de waarheid te spreken."

b. "Deze kreeg, ik weet niet hoe, een jongere leerling Acacius genaamd. Die was eenvoudig van zin en verstandig van redenering. Deze kreeg van die oude man zoveel te verduren, dat het wellicht ook aan de meesten ongelooflijk zal toeschijnen, want niet alleen met beledigingen en oneervolle behandelingen maar ook met slagen kwelde hij hem dagelijks. Maar Acacius' geduld (*hypomonê*) was niet redeloos."

c. "Toen ik dan zag dat hij dagelijks als een gekochte slaaf⁶⁸ in een zeer ellendige staat verkeerde, zegde ik hem dikwijls als ik hem ontmoette: 'Wat gebeurt er, broeder Acacius? Hoe gaat het vandaag?' En onmiddellijk toonde hij nu eens zijn blauw oog, dan weer eens de slagen in zijn nek, een ander maal die op zijn hoofd. Daar ik wist dat hij een werker (*ergatês*) was, zegde ik hem: "Goed, goed, verdraag dat geduldig en ge zult er baat bij vinden".

d. "Na onder deze genadeloze ouderling negen jaar te hebben doorgebracht, vertrok hij naar de Heer. Vijf dagen nadat hij begraven was in het coemeterium (*koimêtêrion*)⁶⁹ van de vaders ging de leermeester (*epistatês*) van Acacius naar een grote ouderling die daar verbleef, en zegde hem: 'Vader, broeder Acacius is overleden'. Toen de ouderling dat hoorde antwoordde hij aan zijn gesprekspartner: 'Wees ervan overtuigd, ouderling, ik geloof u niet'. Deze zegde: 'Kom zien.' Onmiddellijk stond de ouderling op en ging naar het coemeterium met de leermeester van de gelukzalige strijder en riep als tot een levende tot de man die werkelijk in zijn doodslaap levend was en zegde: 'Broeder Acacius, zijt gij gestorven?' De edelmoedige gehoorzame man, om na zijn dood nog een bewijs van zijn gehoorzaamheid te

geven, antwoordde aan de grote ouderling: 'Hoe zou het mogelijk zijn, vader, dat een mens die een werker van de gehoorzaamheid was, zou sterven?'"

e. "Toen overviel vrees (*emphobos*) de ouderling, die vroeger zijn leermeester genoemd werd, en hij viel al wenend op zijn aangezicht. En na aan de higoemeen (*hêgoumenos*) van de Lavra⁷⁰ een cel gevraagd te hebben in de nabijheid van het graf, leefde hij daar voortaan vol zelfbeheersing (*sôphronôs*) en zegde steeds tot de vaders, dat hij een moord had begaan. Mij lijkt het echter, vader Johannes, dat die grote Johannes de man was die tot de dode gesproken heeft. Want zijn gelukzalige ziel heeft mij nog een ander verhaal verteld alsof het over een andere ging, maar hij was het zelf zoals ik later nauwkeurig heb kunnen vernemen."

Johannes van Sabba of van Antiochus

112. a. Een ander in hetzelfde monasterium in Asia, zei hij, werd leerling van een monnik, zachtmoedig en vriendelijk en rustig. En toen hij zag dat hij door de ouderling als het ware geëerd en met rust gelaten werd, dacht hij na, en terecht, over deze houding die voor velen gevaarlijk is en verzocht de ouderling dringend hem te laten heengaan. Hij had immers een tweede leerling, zodat het vertrek niet zeer kwellend was. Hij verliet hem dus en hij presenteerde zich met een brief van zijn overste in een van de cenobietengemeenschappen die zich bevinden langs de Pontus. De eerste nacht na zijn intrede in het monasterium, zag hij tijdens zijn slaap dat hij door enkelen om rekschap gevraagd werd en, na voltooiing van deze zeer angstaanjagende verantwoording, zag hij dat hij in de schulden stak en honderd pond goud nodig had. Ontwaakt dan, beoordeelde hij wat hij gezien had en zei: "Arme Antiochus – want dat was zijn naam –, werkelijk wij hebben nog een grote schuld."

b. "Nadat ik dan, zei hij, gedurende drie jaar in het monasterium verbleven had in een blinde gehoorzaamheid, door allen als een vreemdeling gekleineerd en gekweld – want er was daar geen andere monnik die vreemdeling was –, aanschouwde ik opnieuw in mijn slaap iemand die mij een ontvangstbewijs van tien pond op mijn schuld gaf. Toen ik dan ontwaakt was, begreep ik mijn droom en zegde: "Tot nu toe tien pond? En

wanneer dan zal ik mijn schuld volledig betaald hebben?" Toen zei ik tot mijzelf: "Arme Antiochus, gij hebt harder werk en meer oneervolle behandelingen nodig." Vanaf dat ogenblik dan begon ik te doen alsof ik een gek was, zonder daarom hoe dan ook mijn dienst te verwaarlozen. En daarom, toen de onbarmhartige vaders me in zulke toestand en zo welwillend zagen, lieten ze mij alle zware werken van het monasterium uitvoeren.

c. Na dan zulke levenswijze gevoerd te hebben gedurende dertien jaar, zag ik dat degenen die mij vroeger verschenen, opnieuw gekomen waren en voor mij een volledige kwijting (*amerimnaia*) van mijn schuld geschreven hadden. Wanneer nu de bewoners van het monasterium mij in iets kwelden, bracht ik me mijn schuld in herinnering en verdroeg het edelmoedig.

Dat vertelde mij de alwijze Johannes, vader Johannes, als ging het over een andere persoon. Daarom ook veranderde hij zijn eigen naam in Antiochus. Maar in werkelijkheid was hij het die zijn schuldbekentenis door zijn geduldig verdragen (*hypomonê*) verscheurd had op heldhaftige wijze.

113. a. Laten we luisteren tot welke graad van onderscheidingsvermogen (*diakritikos*) de heilige man gekomen is door zijn buitengewone gehoorzaamheid. Toen hij verbleef in het monasterium van de heilige Sabbas⁷¹, kwamen er drie jonge monniken naar hem met de bedoeling leerlingen te worden. Hij ontving hen terstond en bood hen van harte gastvrijheid, omdat hij hen wilde verkwikken na de vermoeienis van de reis. Na de derde dag dan zei hun de ouderling: "Van nature, broeders, ben ik een ontuchtig mens, en kan ik niemand van u (als leerling) aanvaarden." Zij echter namen daar geen aanstoot aan, want zij kenden de geestelijke activiteit (*ergasia*) van de ouderling. Daar ze nu ondanks hun vele verzoeken er niet in slaagden hem te overtuigen, wierpen ze zich voor zijn voeten en smeekten hem tenminste richtlijnen van hem te krijgen over hoe en waar het nuttig zou zijn als monnik te leven.

b. De ouderling gaf zich gewonnen, en wetende dat zij zijn richtlijnen met nederigheid en gehoorzaamheid ontvingen, zei hij tot de eerste: "De Heer wil dat gij, mijn kind⁷², u op een eenzame plaats (*hêsychastikos topos*) met een (geestelijke) vader in onderdanigheid (*hypotagê*) gaat vestigen." Hij zegde ook tot de tweede: "Ga weg en verkoop uw wil en geef hem aan God, en neem zijn kruis⁷³ op en volhard in de gemeenschap van een cenobietengemeenschap van broeders en ongetwijfeld zult gij

een schat bezitten in de hemelen". Daarna zei hij nog tot de derde: "Neem onafscheidelijk met uw adem het woord op van Hem die zegt: 'Wie volhardt tot het einde, die zal gered worden' (Mt 10,22) en ga heen en, indien mogelijk, laat niet toe dat er in de menselijke natuur een meer berispende of meedogenlozere man is dan uw trainer in de Heer⁷⁴. Houd vol en drink dagelijks als honing en melk spot en hoongelach". Maar de broeder zegde tot de grote Johannes: "En indien zulke leermeester in nalatigheid (*ameleia*) leeft, wat dan?" De ouderling antwoordde: "Zelfs indien gij hem ontucht ziet bedrijven, ga niet weg maar zeg tot uzelf: 'Vriend, met welke bedoeling zijt gij hier?' (cf Mt 26,50). Dan zult gij zien dat uit u de trots verdwijnt en dat de brand (van de hartstocht) krachteloos wordt".

114. Laten wij allen met alle kracht strijden, wij die de Heer willen vrezen, opdat wij niet in de oefenschool van de deugd eerder aan boosheid (*ponêria*) en slechtheid (*kakia*), sluwheid (*deinotês*) en arglistigheid (*panourgia*), gluiperigheid (*kakentrecheia*) en toorn (*orgê*) winnen, want het gebeurt en het is niet verwonderlijk. Zolang immers de mens een gewoon burger is of een matroos of een landbouwer, vechten de vijanden van de koning niet zozeer tegen hem. Maar zodra ze bemerken dat hij het merkteken⁷⁵ van de koning gekregen heeft, en het schild en het zwaard en het groot zwaard en de boog en dat hij het soldatenuniform draagt, dan knarsetanden ook zij tegen hem, en spannen zij zich op alle mogelijke wijzen in om hem uit de weg te ruimen. Daarom: laten wij niet inslapen.

115. Ik heb gezien dat onschuldige en zeer goede kinderen naar school kwamen omwille van kennis en opvoeding en voordeel, maar dat zij daar niets leerden tenzij zeer grote sluwheid en slechtheid door hun verblijf tussen de massa. Wie verstand heeft, zal het begrijpen. Het is onmogelijk dat zij die van ganser harte een vaardigheid (*technê*) leren niet dagelijks erin vorderen. Maar de enen kennen hun vooruitgang, en de anderen, providentieel, kennen hem niet.

116. Een zeer goede bankier berekent natuurlijk iedere avond de winst van de dag of het verlies. Maar hij kan dat niet duidelijk weten, indien hij het uur na uur niet op zijn rekenbord noteert, want de uur-na-uur-berekeningen (*logothesion*) van de kassa geven de dagelijkse balans⁷⁶.

117. Wanneer een dwaas door beschimpingen of luide verwijten gekweld wordt, poogt hij tegen te spreken of maakt hij snel

een metanie voor zijn belager, niet uit nederigheid, maar in een poging om de verwijten te doen ophouden. Wanneer men ú verwijten maakt, zwijg en aanvaard ze als brandijzers van de ziel, beter nog als lichten van zuiverheid. Als uw geneesheer ophoudt, maak dan voor hem een metanie, want in zijn woede aanvaardt hij wellicht ook uw metanie niet.

118. ⁷⁷Laten wij die in gemeenschappen leven, uur na uur tegen alle hartstochten strijden maar vooral toch tegen de twee volgende: tegen de dolle lust om te smullen (*koiliomania*) en tegen de opvliegendheid (*oxycholia*). Want deze hartstochten vinden een overvloed van passende voedingsstoffen te midden van de grote menigte mensen. Aan hen die in onderdanigheid (*hypotagê*) leven inspireert de duivel het verlangen naar onmogelijke deugden. Op gelijkaardige wijze suggereert hij ook wat ongeschikt is aan hen die in eenzaamheid (*hêsychia*) leven⁷⁸.

119. Onthul de gedachtewereld van onervaren cenobieten (*hypotaktikos*), en gij zult daar een verdwaalde gedachte (*ennoia*) vinden: een verlangen naar eenzaamheid (*hêsychia*), naar een zeer strenge vasten (*nêsteia*), naar een gebed (*proseuchê*) zonder verstrooiing, naar de hoogste nederigheid (*akenodoxia*), naar een herinnering aan de dood zonder haar ooit te vergeten, naar een onafgebroken rouwmoedigheid (*katanyxis*), naar een volkomen afwezigheid van toorn (*aorgêsia*), naar een diep stilzwijgen (*siôpê*), naar een allesovertreffende reinheid (*hagneia*). Indien zij door een beschikking van de Voorzienigheid in het begin deze dingen ontberen, dan laten zij zich bedriegen en springen op goed geluk over naar een andere levenswijze. Want de vijand heeft hen dat alles laten zoeken vóór het gepaste ogenblik (*kairos*), opdat zij het door hun geduldig volharden (*hypomonê*) niet zouden bereiken op het juiste ogenblik.

120. Bij de hesychasten (= zij die in eenzaamheid leven) prijst de bedrieger de gastvrijheid zalig van de cenobieten (*hypêkoôs*), hun dienstverlening, hun broederliefde, hun leven in gemeenschap, hun diensten aan de zieken, opdat de bedrieger ook hen ongeduldig (*anhypomonêtos*) zal maken zoals de eersten.

121. In werkelijkheid ligt het binnen de mogelijkheden van zeer weinigen, met verstand de stilheid (*hêsychia*) te beoefenen. Alleen zij zijn daartoe bekwaam die de goddelijke troost tot verlichting van hun zwoegen en als medewerking in hun strijd verworven hebben.

122. Laten wij naar de aard van onze hartstochten (*pathos*) ook

met onderscheiding uitmaken (*diakrinô*) aan wie wij zullen onderdanig (*hypotagê*) zijn, en laten wij hen uitkiezen op een passende wijze. Met betrekking tot de wellust moet hij een leraar (*gymnastês*) zijn die een asceet is en onverbiddelijk voor wat het eten betreft, en niet eerder een wonderdoener en iemand die klaar staat om allen als gasten te ontvangen en aan zijn tafel te nodigen.

123. Indien ge arrogant zijt, moet hij voor u iemand zijn die moeilijk is en niet toegeeflijk, en niet zachtmoedig en mensvriendelijk⁷⁹.

124. Laten wij geen (leraars) zoeken die voorkennis bezitten en ook geen helderzienden, maar voor alles leraars die op volmaakte wijze nederig zijn en geschikt om de ziekten in ons (te genezen) door hun karakter en door hun verblijfplaats.

125. Het ga u naar het voorbeeld van Abbacyrus⁸⁰ de rechtvaardige, die tevoren vernoemd werd: moogt gij die mooie instelling bezitten met betrekking tot de gehoorzaamheid, namelijk altijd te overwegen dat uw overste u op de proef stelt, en nooit zult gij mislopen.

126. Wanneer gij, onophoudelijk berispt door uw overste, meer vertrouwen in hem krijgt en meer liefde tot hem, dan is de Heilige Geest onzichtbaar in uw ziel komen wonen en heeft de kracht van de Allerhoogste u overschaduwde (Lc 1,35). Maar beroem er u niet op en verheug u niet dat ge dapper beledigingen en vernederingen verdraagt, maar weeklaag er liever over dat gij iets gedaan hebt waardoor gij een slechte behandeling helemaal waardig zijt en dat gij een ziel tegen u in beroering hebt gebracht.

127. Sta niet verstomd bij wat ik ga zeggen, want ik heb Mozes als verdediger (*synêgoros*). Het is voordelig tegen God en niet tegen onze (geestelijke) vader te zondigen, want indien wij God boos gemaakt hebben, dan kan onze leermeester Hem verzoenen met ons, maar indien wij onze leermeester toornig gemaakt hebben, dan hebben wij niemand om voortaan voor ons om vergiffenis te bidden. Maar ik denk dat beide neerkomen op één en dezelfde gedachte (cf Ex 32,11-14, 30-35; Num 16,16-35)⁸¹.

128. Laten we onderzoeken, onderscheid maken (*diakrinô*) en waakzaam zijn, wanneer wij, aangeklaagd door onze herder, het dankbaar en stilzweigend moeten verdragen, en wanneer wij de volle waarheid (*plêrophoria*) moeten scheppen. Ik denk dat bij alles wat ons vernedering brengt, wij moeten zwijgen. Het is

immers een gunstige gelegenheid om winst te maken. Maar bij zaken die de persoon van een ander raken, denk ik dat wij ons moeten verdedigen, omwille van de band van de liefde en van de onontbindbare vrede (cf Ef 4,3).

129. Al wie de gehoorzaamheid (*hypakoê*) ontrouw geworden zijn, die zullen u haar nut verkondigen, want dan weten zij in welke hemel zij zich bevonden.

130. Wie naar de hartstochtloosheid (*apatheia*) en naar God loopt, beschouwt dat elke dag waarop hij niet beschimpt werd, hij veel nadeel ondervonden heeft.

131. Zoals de bomen die door de winden geschud worden, diepe wortels in de grond werpen, zo ook hebben zij die hun leven in gehoorzaamheid doorbrengen zielen verworven die sterk en onbewogen zijn.

132. Alwie in de eenzaamheid (*hêsychia*) levende zijn zwakheid heeft erkend, en van verblijfplaats verandert en zich verkoopt aan de gehoorzaamheid, die kijkt, al is hij blind, moeiteloos op naar Christus.

133. Blijf lopen, blijf lopen⁸² en opnieuw zal ik zeggen: blijf lopen, broeders atleten, en luister naar wat de beroemde wijze over u uitroept: "Zoals goud in een smeltoven, [of beter in een cenobietenmonasterium] heeft de Heer hen beproefd en zoals [het offerdier⁸³ van] een brandoffer heeft hij hen ontvangen in zijn schoot." (Wijsh 3,6)

Aan wie de eer zij en de eeuwige macht met de Vader die geen begin heeft en met de Geest die heilig en aanbiddelijk is. Amen.

Trap gelijk aan het getal der evangelisten. Atleet, blijf lopen zonder vrees.

NOTEN BIJ TRAP IV

1. "nl. de vechters en soldaten van Christus die de demonen beoorlogen. Alle antieken noemden de strijders vuistvechters omdat ze met hun vuisten, namelijk met de vuistslagen van hun handen ten strijde trokken en vochten in tweegevechten." sS

Die beelden vinden wij bij Paulus: 1 Kor 9,26: "Ik boks (pykteuô) niet als een die in de lucht slaat" en 2 Tim 2,5: "Een atleet (athleô) zal geen krans verwerven als hij niet volgens de regels vecht" (athleô).

2. Voor Jo. Cl. heeft de vreemdelingschap (xeniteia) (Trap 3) twee gezichten: vreemdelingschap van het lichaam en van de wil, waarbij het accent op de tweede valt. Hiermee ligt hij in de lijn van het oosterse monachisme dat al honderden jaren de verzaking aan de eigen wil en de onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de geestelijke vader onderstreept. Jo.Cl. is alleen te verstaan in het licht van die traditie.

Het thema vinden we reeds bij Basilius. Voor hem is de verzaking aan de eigen wil de door de Heer verlangde zelfverloochening. Om haar te realiseren moet men zich aan een geestelijke vader toevertrouwen. De novice moet zich verhouden van alle kwaad, maar ook het goede niet doen zonder de toelating van de geestelijke vader en hem alle (slechte) gedachten (logismoi) voorleggen. In deze gehoorzaamheid (hypakoë) ligt voor Basilius het ideaal en hij schat ze hoger dan alle uiterlijke verzaking, ascese en zelfbeheersing (egkrateia).

Ook in de wereld van de apophtegmata heeft de verzaking aan de eigen wil een centrale plaats in de ascese. Bij voorbeeld VS, Ammonas 11: Men vroeg eens aan abt Ammonas, waaruit de enge en nauwe weg bestond. Hij nu antwoordde hun: De enge en nauwe weg is deze: zijn gedachten geweld aandoen en om Gods wil zijn eigen wensen afkappen. En dat is de zin van (het schriftwoord): "Zie, wij hebben alles verlaten en zijn U gevolgd" (Mt 19,27) (Mon Cah 10-11, p.73). Samen met de nederigheid wordt ze als de basis van het kloosterleven beschouwd en als moeder van alle deugden. Om haar te bereiken moet vooral de beginneling zich aan de geestelijke vader onderwerpen in liefde, eerbiedig ontzag en betrouwen (pistis). Hij moet hem alle (slechte) gedachten (logismoi) openbaren, waarachter men de demonen als aanstichter ziet die de jonge monnik willen beproeven (peirasmos). Daar de gehoorzaamheid een levenselement van de monnik is moet alle huichelarij uitgesloten worden. De echtheid van de gehoorzaamheid wordt getest door de onmiddellijkheid van de uitvoering van bevelen, door tegenstrijdige bevelen en door opzettelijke beledigingen.

In de sporen van de woestijnvaders treden Barsanuphius en zijn leerling Dorotheüs. Voor hen is de eigen wil ook het strijdveld tussen mens en demon. De termen vuistvechten (pykteuô), vechten (agônizomai) en stadion komen hier voor. Gehoorzaamheid verbinden ze met nederigheid en men vindt bij hen het drietal: gehoorzaamheid (hypakoë) – onderdanigheid (hypotagê) – nederigheid (tapeinôsis). De geestelijke vader beveelt in de plaats van God. Zijn persoon en zijn bevel staan boven alle kritiek. Zijn leiding is alomvattend, het belangrijke en het onbelangrijke. Door deze wereld is ook Cassianus diep beïnvloed. Het doden van het eigen willen staat centraal en is navolging van Christus. De negatieve zijde van de verzaking wordt aangevuld door een positieve: zich stellen onder het gezag van de ouderen.

De contacten van Jo.Cl. met Evagrius zijn oppervlakkiger. Vö p.27-36.

3. nl. de monachale ascese, d.i. uitwendige en inwendige ascese: strijd tegen de zonden en ondeugden, strijd met de gedachten (logismos). Cf ook Th. Spid. OCA 206 p.231-237.

4. Naast het gebruik van termen uit het stadion om de monnik te karakteriseren, schenkt Jo. Cl. ook aandacht aan zijn geestelijke uitrusting (Ef 6): schild = geloof; zwaard van de geest = het doden van alle eigen wil; ijzeren harnas = geduld en zachtmoedigheid; helm = het gebed van de geestelijke vader. Vö p.38-39.
5. § 3 en 4: definities van 'gehoorzaamheid' (hypakoë). Meestal zijn de definities bij Jo.Cl. paradoxe formuleringen die de gehoorzaamheid enz. van verschillende zijden belichten. Vö p. 37.
6. Gehoorzamen is afstand doen van de eigen wil: verloochening van het eigen ik.
7. De gehoorzame onderzoekt het bevel niet "activiteit zonder vooronderzoek" zodat de ganse levensvoering gekenmerkt wordt door eenvoud, zorgeloosheid en afwezigheid van gevaar. Vö p.37.
8. De gehoorzame bekommert zich niet om lichamelijk gevaar dat voortvloeit uit de daad van gehoorzaamheid. De dood in die omstandigheden maakt hem martelaar. Evenals zijn voorgangers verbindt Jo. Cl. met gehoorzaamheid de onbezorgdheid (amerimnia) die vooral bij Barsanuphius een grote rol speelt. Vö p. 37 n.3.
9. Wie zijn ziel in de handen geeft van zijn geestelijke vader is van alle kommer bevrijd op zijn levensreis zoals iemand die slaapt.
10. Betekenisvolle definitie: 'verrijzenis van de nederigheid'; §18c: de ouden die gelijk kinderen 50 jaar in gehoorzaamheid geleefd hebben zijn daardoor gekomen in de afgrond van de nederigheid; §21: de monnik Isidorus die gedurende zeven jaren aan de poort van het monasterium van een voorbeeldige gehoorzaamheid getuigenis heeft afgelegd, is tot de diepste nederigheid geraakt. Soms voert Jo.Cl. de stamboom nog verder wanneer hij in §105 uit het onderscheidingsvermogen (diakrisis) zich het inzicht (diorasis) en hieruit het zien in de toekomst (proörasis) laat ontwikkelen, of wanneer in §65 uit de hartstochteloosheid de nederigheid voortkomt. Vö p. 40 n. 1.
11. Vertalingsvariant: 'Wie de ziel van zijn leerling gedood heeft, zal voor alles rekenschap geven'. Wat het scholion verklaart: "Hij bedoelt de overste, want deze, door de wil van wie hem gehoorzaamt op zich genomen te hebben en zijn ziel als het ware willoos en dood gemaakt te hebben, zal zelf over hem rekenschap geven". sS
12. Men verzaakt aan alle eigenmachtig onderscheid, daar men vertrouwen stelt in de onderscheiding van de geestelijke vader.
13. Idiorritmie (zelfleiding) (27§2) is zijn eigen leefregels volgen en zijn eigen wil bevredigen. Volgens Jo.Cl. leidt dit tot hypocrisie (26§29). PG "si pro tui nempie ipsius iudicii sensu, sine ductu alterius velis progredi". Naast de eigenwaan (oiësis) is de idiorrhymia een tegenspeler in de strijd van de monnik (§6). Het is een levenswijze zeer nauw met de eigenwaan verbonden, die meent geen gidsen (hodêgia) nodig te hebben maar op eigen kracht alles te kunnen bereiken. Vö p.39.
14. "Wie in gehoorzaamheid leeft en de idiorritmie afwijst en zich in handen geeft van zijn leermeester doet reeds de werken van de volmaak-

ten, ook al heeft hij ze niet doorlopen. Want wanneer de boze geest hen die in gehoorzaamheid leven pleegt te kwellen en hun inspanningen te misprijzen alsof zij niet de juiste vasten noch de juiste ascese beoefenden noch het zuivere gebed, noch de rest die de taak is van de hesychasten, dan zegt de Vader (Jo.Cl.), dat die dingen niets zijn in vergelijking tot de gehoorzaamheid, want dat zij hun plaats inneemt en ervoor zorgt dat hij zich in hun midden bevindt nog voor hij hen heeft doorlopen." s

15. Dit kunnen we als kerndefinitie beschouwen. Vö p.37.

16. "Martelaar of belijder is niet alleen die omwille van zijn geloof in Christus de dood aanvaardt, maar ook hij die omwille van het onderhouden van zijn geboden sterft." s

17. Jo.Cl. spreekt van 'overste' (proestôs) (proestôs), van 'die aan het hoofd van de zielen staat' (ho psychôn proestêkôs §24), van 'geneesheer' (iatros §28), van 'gelukzalige herder' (makarios poimên §32b), wat omschrijvingen zijn van de abt van een Egyptisch klooster, waarin Jo.Cl. meerdere maanden verbleef. Wanneer hij aan hen die in een klooster intreden de raad geeft zich onder de broeders een 'trainer' (agônothetês) of 'stuurman' (kybernêtês) te kiezen, bedoelt hij niet de abt, maar een monnik beproefd in geestelijke dingen. De derde mogelijkheid is de abbas die met zijn leerlingen in de eenzaamheid leeft, waarvoor de benamingen zijn 'vader' (patêr §39, §68), 'vader in de stilheid' (en hêsychiai patêr §72), 'onze gids' (ho hêmôn hodêgos). Het onderscheid is gradueel. Het ideaal wordt het meest benaderd in de stilheid (hêsychia), waar een vader zich onophoudelijk bezighoudt met wie onder zijn hoede is geplaatst, het minst in een groot monasterium, waar de abt zich slechts bij gelegenheid kan bekommeren met de vorming van afzonderlijke monniken. In één punt stemmen de drie vormen van de vadergedachte overeen: zij moeten allen Geestesdragers (pneumatophoroi) zijn. Vö p.43.

18. omdat de overste tekortschiet. VP

19. d. i de Liturgie of Eucharistie

20. Dit is de 'Gevangenis' waarover in Trap 5.

21. "maakte een metanoia" = "maakte een diepe buiging", "wierp zich op de grond".

22. Geestelijke activiteit (noëra ergesia) is inwendig, mentaal gebed (hê . kata psychên proseuchê). Jo.Cl. bedoelt daarmee een geconcentreerde toestand van bezinning in de diepten van de ziel. Cf 28§22: "Indien gij steeds uw geest oefent niet af te dwalen, zal hij ook in uw nabijheid zijn, wanneer men u de maaltijd opdient". NR p.96 n.17.

23. Wit haar is dikwijls geassocieerd met de engelen. Het monnikenleven is het engelenleven op aarde, omdat zij die het waarlijk bereiken hebben zijn zoals de engelen: dienaars van God en de mensen, vrij van zonden, en zo vrij als menselijk mogelijk is van materiële behoeften. NR p.97 n. 18.

24. Isidorus is het ideale voorbeeld voor de gehoorzaamheid. Vö p.37.

25. Archont: de hoogste magistraat in Athene en elders, gouverneur van een provincie.

26. Geen monastieke regel bepaalt een proef van zeven jaar. Maar een

- boetdoening van zeven jaar werd voor ontucht gevorderd door de Apostolische Canons. Gezien de verwijzing van de diaken Macedonius naar "de ontucht van de ongehoorzaamheid", is het mogelijk dat de overste de hooghartigheid van Isidorus behandeld heeft als ontucht. NR p.98 n 20.
27. Ps 39 "Geduldig verliet ik mij op de Heer en Hij sloeg acht op mij en verhoorde mijn smeekbede." NR p.99 n. 21. Vulg.: *Exspectans expectavi Dominum et intendit mihi.*
28. Een vergelijkbaar verhaal vinden we in VS , Abt Mozes 4, (Mon.Cah. 10-11), p.159.
29. De gehoorzaamheid is slechts mogelijk indien de ziel van de monnik in liefde met de abt verbonden is en gans haar vertrouwen op hem stelt en dat alles doet omwille van Christus. Vö p.37.
30. Voor Jo.Cl. stellen laster en smaad van allerlei aard de gehoorzaamheid op de proef. Hierin komt hij overeen met zijn voorgangers. Maar hij ontwikkelt dit element uitgebreider en meer in detail. Steeds hetzelfde vocabulaire omschrijft het gegeven: slecht behandeld worden (*adikeisthai*) (§25a), bespotten (*empaizesthai*), beschimpen (*loidoreisthai*) (§31b), vernedering (*atimia*), misprijzen (*exoudenôsis*) (§37), belediging (*hybris*), vernederen (*atimazein*) (§45), *atimia* (§57), telkens als wij door alle mensen geminacht en gekwetst worden (*hotan para pantos anthrôpou kataphronômetha kai pléssômetha*) (§78), belediging (*hybris*), vernedering (*atimia*), slag (*plêgê*) (§111b), kleineren (*eutelizein*) (112b), slaan (*tuptein*), beschimping (*loidoria*) (§130). Deze opvatting illustreert hij door ervaring die hij gehad heeft vooral in Egyptische monasteria. Bijvoorbeeld het verhaal van de monniken *Abbacyrus* (zie ook §125), *Menas*, *Acacius*, *Antiochus*. Het gaat daar om persoonlijke kleineringen, die niet zelden gepaard gaan met lichamelijke mishandelingen. Vö p.47.
31. De 'Heilige Theofanieën' zeer gebruikelijk voor de Epifanie, feest van het Doopsel van de Heer, op 6 januari.
32. "zoals enkelen beweren': Het scholion van Maximus Confessor verwijst naar Gregorius van Nazianze. Zo worden misschien die enkelen gepreciseerd: "Er bestaan drie orden: engelen, mensen en demonen. De zondeloosheid bezitten de engelen niet van nature maar door eigen wil. Van nature zijn ze niet onbewogen tot het kwaad, want dan zou ook de Satan niet gevallen zijn, daar hij dan van nature niet had kunnen vallen. Maar zij zijn moeilijk tot het kwaad te bewegen, zoals Gregorius de theoloog zegt. Niet van nature dus, maar omdat zij de mogelijkheid bezitten tot vrije keuze, bezitten zij de zondeloosheid. Daar de demonen deze mogelijkheid tot het kwade bevestigden, bleven zij door hun halsstarrigheid in de afvalligheid. De mensen echter zijn hun superieur omwille van hun bekering. De engelen overtreffen beiden, omdat zij nooit meer van het goede kunnen afgewend worden." sS
33. Hetzelfde over de "geur van heiligheid" lezen we over abt Sisoês 14: "Onmiddellijk daarna gaf hij de geest en werd verblindend als het weerlicht. En het hele huis werd vervuld van een welriekende geur." VS , Mon. Cah. 10-11), p.234-235.

34. Zijn leven in gehoorzaamheid wordt als een reukoffer aangezien. Vö p.37.
35. Vóór het slapengaan vraagt men de zegen.
36. d.i. ongeveer 6 uur later.
37. "Evagrius zegt: 'Met de anachoreten vechten de boze geesten naakt. In hun strijd met degenen die in cenobietenmonasteria en in gemeenschappen zich oefenen in de deugd ontwapenen zij de meest nalatigen van de broeders (d.i. ze ontnemen hun de goddelijke wapens: het schild van het geloof, de helm van de hoop, de bescherming van het gebed, de pijl der waakzaamheid, van de ijver enz.). Het tweede gevecht is (voor hen) veel lichter dan het eerste (d.i. wanneer zij later de ontwapenden aanvallen, zullen ze zonder moeite strijden en de overwinning behalen). Daarom kan men op aarde geen mensen vinden die wreder zijn dan de demonen, zelfs indien de mensen al hun slechtheid tegelijk opvangen.'" sS
38. "Namelijk: kruisig als op hout uw geest op uw ziel, om niet toe te laten dat hij ergens buiten haar (uw ziel) rondzwerft, en een slachting of verslapping ondergaat wanneer hij op velerlei wijzen gekweld wordt door opeenvolgende gebeurtenissen, maar dat hij (uw geest) zoals een aambeeld alles dapper doorstaat, zonder enige schade op te lopen." s
39. "'Onaantrekkelijk' nl. zonder stijlschoonheid; 'nutteloos' met betrekking tot werelds succes; 'doornig' als men let op de hardheid van het verhaal." sS
40. Wellicht bedoelt Jo.Cl. de openingsverzen van het officie: "Kom werpen we ons aanbiddeend ter aarde (Deute proskynêsomen)" die nog steeds de aanhef van de byzantijnse officies zijn. VP
41. Cf Vita Antonii 55,9; Porphyrius, Vita Pythagorae, 40; Diogenes Laërtius Vita Philosophorum VIII,22; Seneca, de Ira III, 36,1-3; Ep. 83,2.
42. "De monnik heeft de plicht niets verborgen te houden voor zijn geestelijke vader. Het is evenwel niet het gewetensonderzoek dat de beste voorbereiding is voor deze (niet sacramentele) biecht (exagoreusis), maar de aandacht (nêpsis) voor iedere gedachte die zich in de geest aanmeldt. Dankzij deze voortdurende aandacht beschikt de monnik over een overvloed van vragen om aan zijn geestelijke vader voor te leggen. De hier verhaalde anekdote is geen gangbare gewoonte " Ha.Ir., OCA 144, p.212-214.
43. Men maakte nooit vuur in de keuken om te koken. NR p.105 n. 27.
44. Palmbladen dienen om manden te maken en gevlochten matten. NR p.105 n. 28.
45. Discrete polemiek tegen het messalianisme? VP. Volgens de Messaliani (Euchieten) was als gevolg van de zondeval in de ziel van ieder mens een demon aanwezig, die niet door het doopsel maar slechts door onopzettelijk gebed kon uitgedreven worden. Langs deze weg en door voortdurende ascese kon men hartstochteloosheid bereiken. Degenen die tot deze graad van volmaaktheid waren gekomen, werden het aanschouwen van de Drie-eenheid waardig gekeurd. Cf Woordenboek der Oudheid 2, col. 1907. LThK 7, col. 319.

46. 'Hesychastes' is wie de innerlijke vrede beoefent, ofwel alleen, ofwel met één of twee anderen, ofwel in gemeenschap. Het woord wordt vertaald door "heremiet" of "eenzame" als de monnik duidelijk alleen leeft, anders gebruikt men de term "hesychast". NR p.107 n.29.

47. d.i. ongehoorzaamheid (parakoë) en hoogmoed (oiësis). De "twee valstrikken" worden beschreven in §§ 50 en 52. De eerste bestaat erin dat de duivel de monnik suggereert dat het monnikenleven hem geen voordeel brengt en hem poogt te ontmoedigen. De tweede is de poging van de cenobiet om voortijdig over te stappen naar de eenzaamheid van de hesychast. PD p.335.

48. 'Rust' (anapausis) is synoniem van stilheid (hesychia), verheven toestand van innerlijk leven die het ophouden van elke innerlijke strijd insluit. Vö p.288v.

49. "De nederigheid is immers begin van de hartstochtloosheid, zoals Mozes begin is van de Wet; en de dochter brengt de moeder tot volmaaktheid, zoals Maria de gemeenschap (van de kinderen van Israël). De nederigheid van de beginnelingen, die zich incarneert in de gehoorzaamheid, verwekt de hartstochtloosheid, zoals Mozes het lied componeerde na de doortocht van de Rode Zee (cf Ex 15,1-19); en de hartstochtloosheid brengt de nederigheid tot volmaaktheid, zoals Maria, (= Mirjam) zuster van Aäron en dochter van Israël, het lied beëindigde, terwijl zij de gemeenschap van de vrouwen meesleepte, die de synagoge, haar moeder vormde (cf Ex 15,20). Jo.Cl. haalt uit de Schrift en de dogma's analogieën meer gebaseerd op de relaties tussen termen dan op de inhoud van de feiten of waarheden, waarop hij alludeert (cf 25§7-8.14.24; 27§55; 28§48). Hier bijvoorbeeld weerhoudt hij van de episode van Exodus slechts een paradigma van oorzakelijke wederkerigheid. Het gaat dus niet over typologie, allegorie of sensus accomodatitius maar van een ontlenen aan Schrift of dogma van een gedachteschema, van begripscategorieën. Dit heeft een diepe antropologische en gnoseologische betekenis: het toont aan hoezeer voor Jo.Cl. de denkactiviteit zelfs voor haar meest formeel aspect moet gestructureerd zijn door de openbaring, en dus hoezeer de orde van de natuur gebonden is aan de orde van de genade en intrinsiek door haar getransfigureerd wordt. PD p.336. Anders DK: "De dochter" d.i. de nederigheid bewerkt de volmaaktheid van "de moeder" d.i. de gehoorzaamheid. Maria, draagster van Christus, heeft de "synagoge", vervolmaakt daar zij volmaakter leefde dan het volk van het Oude Testament.

50. 'De eerste' d.i. de zich isolerende soldaat; 'de tweede' d.i. de zich isolerende monnik.

51. "Jo.Cl. zegt: bekijk uzelf in uw geweten als in een spiegel en onderzoek uw gedachten. En indien uw geweten u in niets beschuldigt maar getuigt dat gij zonder aarzeling gehoorzaamt, zoek dan geen grotere zekerheid." s. Cf Rom 13,5: "Daarom is het nodig dat gij u onderwerpt, niet alleen uit vrees voor de straf, maar ook terwille van een goed geweten (syneidësis)".

52. In de bereidwillig beoefende gehoorzaamheid kan ook een gevaar schuilen, want de daarachter staande drijfkracht kan uiterlijk nederigheid

zijn, maar in werkelijkheid hoogmoed. Vö p.39.

53. "Jo.Cl. spreekt tot hen die in religieuze gemeenschappen in onderdanigheid leven: Indien, zegt hij, ge niet vlug zijt om de anderen te berispen en te minachten, beoefen dan de deugd bij uzelf en in uw geest zonder het te tonen door woord of teken. Maar indien ge geneigd zijt (de anderen) te veroordelen (katakrisis), plan dan ook in uw ziel geen grotere inspanning dan de anderen, maar wees de anderen in alles gelijkend. Met inspanning van de ziel bedoelt Jo. Cl. het onafgebroken gebed, het wenen en dergelijke. Indien nu, zegt hij, gij daardoor in verwaandheid vervalt, laat die inspanningen dan varen, en word gelijk aan uw broeders. Want met de anderen meelopen verschaft nederigheid." sS

54. "De zonde is de dood van de ziel. Ook indien iemand in iets zondigt moet hij zich opnieuw bekeren (metanoë) en nooit het monasterium verlaten want, zegt hij anticiperend, ook de gesneuvelde verlaat het strijdperk niet." s

55. "Zoals een vogel die zijn eieren verlaat ze tot onvruchtbare windeieren maakt, zo ook ontleemt de monnik die van de ene plaats naar de andere verhuist alle vruchtbaarheid aan zijn ziel." S

56. § 90-93 Al is het leven van de hesychast moeilijker dan dat van de monnik (27 § 6-10), de monnikenstaat vertegenwoordigt een hoog ideaal. Bepaalde trekken maken dat duidelijk: 1) de trouw aan het eenmaal gekozen monasterium, het vermijden van iedere ontrouw aan de plaats en de verhuis naar een andere. Dit is gegrond in de opvatting dat het monasterium een graf is, dat men eerst bij de verrijzenis verlaat; 2) de geregelde dagindeling (26§76); 3) de leiding van het monasterium door de abt, waarvan een liefdevol portret in 31; 14§94 abc. Vö p.278-279.

57. Betekenis: "Indien gij aankomt in een onbekend monasterium en bij een onbekende overste, wees dan omzichtig en onderzoek de gedragingen van de vader en de broeders om te weten wat goed voor u is. Wanneer gij ondervindt dat uw hartstochten door hen geheeld worden en vooral uw hoogmoed sluit u dan met nederigheid bij hen aan door gehoorzaamheid te beloven en schriftelijk te bevestigen met de engelen als getuigen." DK

58. Steeds weer wijst Jo.Cl. erop dat de eigen wil volledig moet vernietigd worden (cf §31b,37, 92) en dat dit in het monasterium geschiedt dat voor de monnik een graf is. Vö p.38.

59. d.i. zolang gij leeft binnen of buiten het monasterium.

60. d.i.wie in gehoorzaamheid leeft voltrekt een volledige vernedering, zonder zijn gehoorzaamheid te vermengen met menselijke overwegingen, bijgedachten die er de zuiverheid van zouden bezoedelen.

61. Collationes II, 10 "Het ware onderscheid verwerft men niet dan door ware nederigheid" Cass.Coll.II 10 p.63; SC 42 p.120.

62. "Men moet weten dat Jo.Cl. hier niet het vooruitzien als profetisch charisma bedoelt, maar het voorzien uit welke oorzaken het kwaad ontstaat en ze ontvluchten." s

63. Johannes van Thebaïs in VS: Men zei van de beginneling Johannes van Thebaïs, de leerling van abt Ammoës, dat hij de grijsaard in zijn ziekte

twaalf jaar diende en dat hij met hem op de mat neerzat. Maar de grijsaard toonde hem geen achting. En hoewel hij zich veel moeite voor hem getroostte, zei hij nooit: "Dat God u redde!" (Letterlijk: "Je moge gered worden!") Iets schoners dan de redding konden de monniken elkaar niet toewensen. De wens werd in de christelijke milieus tot een gewone formule voor een groet of een dankbetuiging). Toen hij nu op sterven lag en de ouderlingen erbij zaten, pakte hij zijn hand en sprak tot hem: "Moge God je redden, moge God je redden, moge God je redden!" En terwijl hij hem aan de grijsaards overdroeg, sprak hij: "Deze hier is een engel en geen mens!" (Mon Cah, 10-11), p. 129-130.

64. De ongehoorzame kan zich ook camoufleren en het masker van de gehoorzaamheid opzetten. Hij probeert bijvoorbeeld de bevelen zo om te buigen dat ze met de eigen wil overeenstemmen, waarbij men van de goedheid van geestelijke leidsman misbruik kan maken. Vö p. 39.

65. "Elias van Kreta antwoordt dat beide gedragingen geprezen kunnen worden. Voor een beginneling is het veiliger zich te houden aan een meer letterlijke gehoorzaamheid. Maar een monnik die reeds in de gehoorzaamheid gevormd werd en daardoor zonder gevaar de bedoeling van zijn overste kan onderscheiden, zal, indien hij niet gehoorzaamt, zich meer onderdanig opstellen dan door te gehoorzamen. Want hij let niet als een slaaf op de letter van het bevel, maar als een zoon van de gehoorzaamheid en een vriend op de bedoeling van zijn geestelijke vader om zijn wil te volbrengen." sS. PD p.336.

66. Johannes, voordien van het monasterium van St. Sabbas in Palestina, is een ouderling ons gekend uit de verhalen van Anastasius van de Berg Sinai (Zie F.NAU, "Le texte grec des récits du moine Anastase sur les saints Pères du Sinai", *Oriens Christianus* II [1902] p.58-89 §§ 6 en 34) NR p.115 n 35.

67. "'akolastos' betekent voor sommigen 'ontuchtig'. Jo. Cl. gebruikt dit woord voor onbezonnen gedachte die de redeloze bewegingen van het hart niet intoomt, opdat ze niet in daden overgaan. De ouderling waarover het hier gaat laat zich meeslepen door een blinde drift tegen zijn eigen rede in. Wat volgt maakt dit duidelijk." sS

68. Een gekochte slaaf is de laagste categorie van slaven.

69. Coemeterium betekent "slaapplaats". Men rust er tot de dag van de algemene opstanding.

70. Een Lavra is een losse gemeenschap van heremieten, waarvan de cellen langs een weg gebouwd zijn. In deze Lavra evenwel staan de monniken onder een higoemeen. In de volgende paragraaf wordt ze cenobietengemeenschap genoemd. NR p.116 n 36 Cf Chitty Desert.

71. gelegen op 18 km van Bethlehem in het hart van de bergen van Judea. In 492 gesticht door de heilige Sabbas, die er in 532 op de leeftijd van 92 stierf. Zijn gebeente in de 12de eeuw door de kruisvaders gestolen en naar Venetië gevoerd werd in 1965 door Paulus VI aan het monasterium terugggegeven. Baedeker Israël p.183 s.v. Mar.Saba.

72. "De heiligen noemen 'kind' degenen die zij door hun woord van de

ondeugd naar de deugd brengen, zoals de Apostel zegt: "Ach kinderen voor wie ik opnieuw weën moet doorstaan, totdat Christus in u gevormd is (Gal 4,19)". S

73. "Met kruis bedoelt hij alle kwellingen die iemand overkomen, want het kruis van Christus is zich onthouden van iedere hartstocht." s. Cf Mt 19,21.

74. "Jo.Cl. houdt aan de broeder een blinde, eenvoudige en ongekunstelde gehoorzaamheid voor". sS

75. Soldaten werden gebrandmerkt of getatoeëerd. Het "merkteken" (sphragis) alludeert op het merkteken van het doopsel; cf Johannes Chrysostomus, Hom 3, 7 in II Cor (PG 61, 418), waar de vergelijking expliciet gemaakt wordt. NR p.118 n 40.

76. Trapezitès: bankier: in de uitdrukking 'word goede bankiers' betekent 'bankier': hij die bekwaam is om een onderscheid te maken tussen goed en kwaad op godsdienstig en moreel niveau. PGL.

77. Jo.Cl. geeft vijfmaal een beeld van de volmaaktheid van de monnik: 4§18-19; 22 § 21-26; 27§ 7; 4 § 31; 26§ 14. Vö p.279-280.

78. §119 en §120 zijn een commentaar op §118. §119 handelt over de deugden die onmogelijk zijn voor de cenobiet; §120 over de deugden die niet passen bij de hesychast.

79. "Voor leerlingen is het gevaarlijk en verderfelijk een levensgids (hოდэгос) te kiezen in overeenstemming met hun eigen wil. Want wie dat doen gaan door afronden en kloven en oorden van ondergang." s

80. Zie §25.

81. "Toen God de Israëlieten wilde vernietigen omdat zij het gouden kalf aanbaden, wist Mozes door zijn voorspraak Gods toorn te koelen. Maar toen Datan en Abiram en de zuster van Mozes Maria tegen Mozes in opstand kwamen, werden zij onmiddellijk gestraft." sS

82. 'Stête trechontes' is eigenlijk 'wees bestendig in het lopen' d.i. standvastigheid en vooruitgang.

83. De gehoorzaamheid van de monnik wordt als een totaaloffer beschouwd dat aan God in het klooster wordt opgedragen. Zie ook 4§ 29. Vö p.37.